

Nr 223.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående anslag till upplysnings- och undervisningsverksamhet för nykterhetens främjande; given Stockholms slott den 14 april 1917.

Under återopande av bifogade utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att dels till upplysnings- och undervisningsverksamhet för nykterhetens främjande anvisa under åttonde huvudtiteln på extra stat för år 1918 ett förslagsanslag, högst 106,300 kronor att under de villkor, som av Kungl. Maj:t prövas lämpliga, utgå till nedan angivna ändamål med högst följande belopp:

till anordnande vid universiteten och karolinska mediko-kirurgiska institutet av kurser i allmän hygien, avsedda för blivande lärares behov	kronor	5,000: —
till anordnande av pedagogiska kurser i alkohollära med samhällskunskap och hygien för lärare och lärarinnor vid under folkskolöverstyrelsens eller läroverksöverstyrelsens inseende ställda läroanstalter samt för officerare och underofficerare, nämligen dels en kurs, avsedd företrädesvis för ämneslärare och ämneslärarinnor vid folk- och småskoleseminarierna, vid folkhögskolorna och de högre folkskolorna samt vid de under läroverksöverstyrelsens inseende ställda läroanstalterna ävensom för gymnastiklärare vid folkskoleseminarierna och de allmänna läroverken, dels en kurs, avsedd företrädesvis för folkskollärare	›	54,000: —
till anordnande av instruktionskurser i kommunerna	›	2,800: —
till anordnande av föreläsningar för manskapet vid armén och marinen	›	10,000: —
till främjande av Sveriges storloges av I. O. G. T. studie- och ungdomsverksamhet	›	8,000: —

till främjande av Sveriges blåbandsförenings studie- och ungdomsverksamhet	kronor	4,000: —
till främjande av Sveriges nationaltempels av Temp- larorden studie- och ungdomsverksamhet	»	3,000: —
till främjande av Nationalgodtemplarordens studie- och ungdomsverksamhet	»	2,000: —
till främjande av nykterhetsföreningen Vita bandets studie- och ungdomsverksamhet...	»	2,000: —
till främjande av nykterhetsorden Verdandis studie- och ungdomsverksamhet	»	2,000: —
till främjande av centralförbundets för nykterhets- undervisning verksamhet	»	10,000: —
till understöd för fortsatt utgivande av tidskriften Mimer.....	»	2,000: —
till understöd för fortsatt utgivande av tidskriften Tirfing	»	1,500: —
<i>dels</i> till utarbetande och utgivande av publikationer samt anskaffande och revision av undervisningsmateriell i nykterhetsfrågan anvisa under åttonde huvudtiteln på extra stat för år 1918 ett reservationsanslag av 8,200 kronor, därav		
till utarbetande och utgivande av s. k. flygblad för utdelning bland skolbarn.....	»	2,400: —
till anskaffande och revision av materiell för nyk- terhetsundervisningen	»	3,000: —
till utarbetande och utgivande av småskrifter för utdelning bland manskapet vid armén och marinen.....	»	1,000: —
till utarbetande av en handbok i nykterhetsfrågan...	»	1,800: —
<i>dels ock</i> medgiva, att uppkommande besparingar å anslaget till an- ordnande av pedagogiska kurser i alkohollära med samhällskunskap och hygien må enligt Kungl. Maj:ts bestämmande användas till anskaffande och revision av materiell för nykterhetsundervisningen.		

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Alexis Hammarström.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 april 1917.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern SWARTZ,
Statsråden: VON SYDOW,
STENBERG,
FALK,
HAMMARSTRÖM,
MÅRTEN ERICSSON,
ÅKERMAN,
CARLESON,
HANS ERICSON,
DAHLBERG.

Departementschefen, statsrådet HAMMARSTRÖM anförde:

Under åttonde huvudtiteln, punkten 203, i årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t på hemställan av min företrädare i statsrådsämbetet föreslagit riksdagen att, i avbidan på proposition angående anslag till upplysnings- och undervisningsverksamhet för nykterhetens främjande, beräkna för ändamålet under åttonde huvudtiteln på extra stat för år 1918 ett belopp av 118,400 kronor. Då jag nu anhåller att få anmäla detta ärende, torde jag till en början få erinra om på vilket sätt och i vilken omfattning ifrågavarande verksamhet blivit under de senare åren tillgodosedd genom anslag av allmänna medel.

Enligt § 25 i nådiga förordningen angående försäljning av brännvin den 9 juni 1905 i dess ursprungliga avfattning skulle de avgifter, som enligt samma förordning inflöte för rättigheterna till detaljhandel med brännvin, ävensom den nettovinst av rörelsen, som däri omförmälda bolag enligt § 21 hade att avstå, fördelas på det sätt, att, beträffande stad, tjugunio

Ang. anslag till upplysnings- och undervisningsverksamhet för nykterhetens främjande.

hundra delar av bolagets nyssnämnda avgifter och nettovinst tillföle staden och återstoden insattes i statskontoret, varemot för landsbygd hela beloppet insattes i statskontoret. Av de andelar, vilka sålunda inginge till statskontoret, skulle avsättas ett belopp, motsvarande en hundra del av samtliga avgifter och vinstmedel för riket, för att användas till främjande av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens följder.

Genom det av 1913 års riksdag i anledning av Kungl. Maj:ts proposition fattade beslut om brännvinsmedlens indragning till statsverket m. m. bortföll nyssnämnda bestämmelse i § 25 av brännvinsförsäljningsförordningen. Därvid förutsattes emellertid, att särskilt anslag till främjande av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens följder skulle från och med år 1915 uppföras å riksstaten. I enlighet härmed uppförde ock riksdagen, på därom av Kungl. Maj:t gjord framställning, under riksstatens sjätte huvudtitel på extra stat för år 1915 ett anslag av 252,746 kronor till främjande av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens följder.

Såsom förutvarande departementschefen erinrade i anförande till statsrådsprotokollet den 14 januari 1915, punkten 156, ingick i detta anslag ett belopp av 56,000 kronor till anordnande under år 1915 av kurser i alkohologi och hälsolära dels för ämneslärare och ämneslärarinnor vid folk- och småskoleseminarierna, vid folkhögskolorna och de högre folkskolorna samt vid de under läroverksöverstyrelsens inseende ställda läroanstalterna ävensom för gymnastiklärarna vid folkskoleseminarierna och de allmänna läroverken, dels ock för folkskollärare. Dessa kurser voro sålunda uteslutande avsedda för personal vid sådana läroanstalter, som hörde under ecklesiastikdepartementet, och på grund därav syntes det lämpligt, att anslag till kurserna för framtiden begärdes under riksstatens åttonde huvudtitel.

Även vissa andra i det extra anslaget å 252,746 kronor ingående mindre specialanslag ansågos vara av beskaffenhet att, såvitt understöd av statsmedel fortfarande borde beviljas för därmed avsedda ändamål, böra överföras från sjätte till åttonde huvudtiteln. Dessa specialanslag voro följande:

till understöd för fortsatt utgivande av tidskriften Mimer	kronor	2,000: —
» främjande av Sveriges nationaltempels av Templarorden studieverksamhet	»	3,000: —
» främjande av nykterhetsorden Verdandis studieverksamhet	»	2,000: —
» främjande av Sveriges storloges av I. O. G. T. studieverksamhet	»	8,000: —

till främjande av Nationalgodtemplarordens studieverksamhet	kronor	2,000: —
» främjande av nykterhetsföreningen Vita bandets studieverksamhet	»	2,000: —
» främjande av Sveriges blåbandsförenings studieverksamhet	»	4,000: —
» understöd för utgivande av tidskriften Tirfing	»	1,500: —
» främjande av centralförbundets för nykterhetsundervisning verksamhet	»	10,000: —
		<hr/>
Summa kronor		34,500: —

I enlighet med förre departementschefens hemställan föreslog Kungl. Maj:t i proposition den 19 mars 1915 (nr 98) riksdagen att för upplysnings- och undervisningsverksamhet till nykterhetens främjande anvisa under åttonde huvudtiteln på extra stat för år 1916 ett anslag av 90,500 kronor, att utgå till enahanda ändamål, som nyss angivits, dock att understöden till de särskilda nykterhetssällskapen skulle utgå till främjande ej blott av deras studieverksamhet utan jämväl av deras ungdomsverksamhet.

Riksdagen biföll propositionen med den ändring, att kurserna i alkohologi och hälsolära skulle stå öppna även för vissa andra kategorier av lärare än dem, som dittills agt tillträde till desamma. Ifrågavarande anslagsbelopp, 56,000 kronor, skulle sålunda enligt riksdagens beslut användas »till anordnande under år 1916 av kurser i alkohologi och hälsolära för lärare och lärarinnor vid under folkskolöverstyrelsens eller läroverksöverstyrelsens inseende ställda läroanstalter, nämligen dels en kurs, avsedd företrädesvis för ämneslärare och ämneslärarinnor vid folk- och småskoleseminarierna, vid folkhögskolorna och de högre folkskolorna samt vid de under läroverksöverstyrelsens inseende ställda läroanstalterna ävensom för gymnastiklärarna vid folkskoleseminarierna och de allmänna läroverken, dels en kurs, avsedd företrädesvis för folkskollärare». Riksdagen medgav vidare, på sätt Kungl. Maj:t föreslagit, att uppkommande besparingar å anslaget till anordnande av kurser i alkohologi och hälsolära finge enligt Kungl. Maj:ts bestämmande användas för anskaffande av materiell för nykterhetsundervisningen.

Med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition den 31 mars 1916 (nr 189) gjorda framställning har därefter riksdagen

dels till upplysnings- och undervisningsverksamhet för nykterhetens främjande anvisat under åttonde huvudtiteln på extra stat för år 1917 ett anslag av 93,100 kronor;

dels beslutat, att av detta belopp, 93,100 kronor, skulle under de villkor, som av Kungl. Maj:t prövades lämpliga, utgå:

till understöd för fortsatt utgivande under år 1917 av tidskriften <i>Mimer</i>	kronor	2,000: —
till främjande av Sveriges nationaltempels av Templarorden studie- och ungdomsverksamhet under år 1917	»	3,000: —
till främjande av nykterhetsorden <i>Verdandis</i> studie- och ungdomsverksamhet under år 1917	»	2,000: —
till främjande av Sveriges storloges av I. O. G. T. studie- och ungdomsverksamhet under år 1917	»	8,000: —
till främjande av Nationalgodtemplarordens studie- och ungdomsverksamhet under år 1917	»	2,000: —
till främjande av nykterhetsföreningen <i>Vita bandets</i> studie- och ungdomsverksamhet under år 1917	»	2,000: —
till främjande av Sveriges blåbandsförenings studie- och ungdomsverksamhet under år 1917	»	4,000: —
till understöd för fortsatt utgivande under år 1917 av tidskriften <i>Tirfing</i>	»	1,500: —
till främjande av centralförbundets för nykterhetsundervisning verksamhet under år 1917	»	10,000: —
till anordnande under år 1917 av kurser i alkohologi och hälsolära för lärare och lärarinnor vid under folkskolöverstyrelsens eller läroverksöverstyrelsens inseende ställda läroanstalter, nämligen dels en kurs, avsedd företrädesvis för ämneslärare och ämneslärarinnor vid folk- och småskoleseminarierna, vid folkhögskolorna och de högre folkskolorna samt vid de under läroverksöverstyrelsens inseende ställda läroanstalterna ävensom för gymnastiklärare vid folkskoleseminarierna och de allmänna läroverken, dels en kurs, avsedd företrädesvis för folkskollärare	»	56,000: —
till fullföljande av inredningen å centralförbundets för nykterhetsundervisning permanenta utställning och bibliotek	»	2,600: —

Summa kronor 93,100: —

dels ock medgivit, att de under åren 1914 och 1915 uppkomna besparingarna å de till anordnande av kurser i alkohologi och hälsolära anvisade medel ävensom uppkommande besparingar å motsvarande anslag för

år 1917 finge enligt Kungl. Maj:ts bestämmande användas till anskaffande av materiell för nykterhetsundervisningen.

Med avseende å användningen av det av riksdagen beviljade anslaget för år 1917 har Kungl. Maj:t genom nådigt beslut den 30 juni 1916 anbefallt statskontoret att

dels på rekvisition efter ingången av år 1917 till utgivarens av tidskriften Mimer, lektorn J. Bergman, förfogande till understöd för fortsatt utgivande under år 1917 av tidskriften ställa ett belopp av 2,000 kronor,

dels efter ingången av år 1917 på rekvisition utbetala till Sveriges nationaltempel av Templarorden 3,000 kronor, till nykterhetsorden Verdandi 2,000 kronor, till Sveriges storloge av I. O. G. T. 8,000 kronor, till Nationalgodtemplarorden 2,000 kronor, till nykterhetsföreningen Vita bandet 2,000 kronor och till Sveriges blåbandsförening 4,000 kronor, samtliga belopp att användas för avsett ändamål och med skyldighet för en var av nämnda organisationer att före den 1 mars 1918 till socialstyrelsen avgiva redogörelse för sin verksamhet under år 1917 samt att före den 1 april 1918 till kammarrätten för granskning ingiva den del av sina räkenskaper, som innefattade redogörelse för statsanslagets användning; och skulle nämnda årsredogörelser och räkenskaper vara så uppställda, att en noggrann kännedom om statsanslagets användning därav kunde vinnas, samt vid förnyade ansökningar om statsbidrag till ifrågakvarande ändamål iakttagas, att planer för verksamhetens bedrivande framlades,

dels ock till centralförbundet för nykterhetsundervisning efter ingången av år 1917 på rekvisition utbetala till understöd för fortsatt utgivande under år 1917 av tidskriften Tirfing ett belopp av 1,500 kronor.

Därjämte förklarade Kungl. Maj:t, att det till främjande av centralförbundets för nykterhetsundervisning verksamhet under år 1917 beviljade belopp å 10,000 kronor skulle utgå, under villkor *att* förbundet från nykterhetskorporationer, kommuner eller enskilda erhållit tillskott, som tillsammans för år 1917 uppginge till minst lika mycket som statsanslaget, *att* alla politiska och religiösa strider eller förhandlingar vid förbundets föreläsningar eller undervisningsarbete förbjödes, samt *att* förbundet före den 1 mars 1918 till socialstyrelsen avgåve redogörelse för sin verksamhet under år 1917 och före den 1 april 1918 till kammarrätten för granskning ingåve den del av sina räkenskaper, som innefattade redogörelse för statsanslagets användning, varvid nämnda årsredogörelse och räkenskaper skulle vara så uppställda, att en noggrann kännedom om statsanslagets användning därav kunde vinnas; och anbefalldes statskontoret att till centralförbundet efter ingången av år 1917 på rekvisition utbetala berörda belopp av 10,000 kronor, sedan centralförbundet hos statskontoret styrkt, att före-

nämnda tillskott för år 1917 kommit centralförbundet till del. Samtidigt ställdes det till fullföljande av inredningen å centralförbundets permanenta utställning och bibliotek beviljade belopp å 2,600 kronor till centralförbundets förfogande efter ingången av år 1917, med skyldighet för förbundet att före den 1 april 1918 till kammarrätten för granskning ingiva den del av sina räkenskaper, som innefattade redogörelse för beloppets användning.

Anslaget till kurser i alkohologi och hälsolära, 56,000 kronor, har genom nådigt beslut den 20 januari 1917 ställts till centralförbundets förfogande att användas, 23,000 kronor för anordnande under år 1917 av en kurs i alkohologi och hälsolära, avsedd företrädesvis för ämneslärare och ämneslärarinnor vid folk- och småskoleseminarierna, vid folkhögskolorna och de högre folkskolorna samt vid de under läroverksöverstyrelsens inseende ställda läroanstalterna ävensom för gymnastiklärare vid folkskoleseminarierna och de allmänna läroverken, samt 33,000 kronor för anordnande under år 1917 av en dylik kurs, avsedd företrädesvis för folkskollärare; och hava i sammanhang därmed särskilda bestämmelser, i huvudsaklig överensstämmelse med vad förut varit gällande, meddelats i fråga om kursernas anordnande och medlens disponerande. Jag torde här få av dessa bestämmelser återgiva följande:

I. Beträffande kursen företrädesvis för ämneslärare och ämneslärarinnor vid folk- och småskoleseminarierna, vid folkhögskolorna och de högre folkskolorna samt vid de under läroverksöverstyrelsens inseende ställda läroanstalterna ävensom för gymnastiklärare vid folkskoleseminarierna och de allmänna läroverken.

1. Kursen pågår under tiden den 18 juni—den 18 augusti med sex timmars undervisningstid varje helgfri dag.

2. Undervisningen meddelas under tiden den 18—den 30 juni i kemi, den 1—den 19 juli i anatomi och fysiologi, den 20 juli—den 6 augusti i hygien samt den 7—den 18 augusti i alkohollära.

3. Närmare bestämmelser rörande undervisningen och dess fördelning på dagen meddelas av centralförbundet efter samråd med respektive kursledare.

4. Undervisningen i anatomi och fysiologi förlägges till Uppsala och undervisningen i övrigt till Stockholm.

6. Till kursledare utgår ett arvode av dels 30 kronor för varje föreläsningstimme utom beträffande de föreläsningar, som hållas gemensamt med kursen för folkskollärare, då arvodet utgår med 15 kronor för varje föreläsningstimme från var och en av de båda kurserna, dels 10 kronor för varje demonstrations- eller laborationstimme.

7. Till arvode för amanuenser åt kursledarna utgår ett belopp av högst 1,850 kronor.

8. Åt kursdeltagare till ett antal av högst 20 utgår dagtraktamente under tiden den 18 juni—den 18 augusti med 8 kronor jämte resekostnadsersättning enligt bestämmelserna för femte klassen i gällande resereglemente, dock ej för resan Stockholm—Uppsala och åter. Tillägg för sovplats och transport av resgods utgår icke.

9. Till deltagare i kursen antagas av folkskolöverstyrelsen högst 10 blaud sökande lärare eller lärarinnor företrädesvis vid folk- och småskoleseminarier, folkhögskolor och högre folkskolor ävensom gymnastiklärare vid seminarier, varjämte läroverksöverstyrelsen må antaga de övriga bland sökande lärare och lärarinnor eller gymnastiklärare från de under läroverksöverstyrelsens inseende ställda läroanstalterna.

II. Beträffande kursen företrädesvis för folkskollärare.

1. Kursen förlägges till tiden den 9 juli—den 18 augusti med sex timmars undervisningstid varje helgfri dag.

2. Undervisningen meddelas under tiden den 9—den 14 juli i kemi, den 15—den 21 juli i anatomi, den 22—den 27 juli i fysiologi, den 28 juli—den 7 augusti i hygien samt den 8—den 18 augusti i alkohollära.

3. Närmare bestämmelser rörande undervisningen och dess fördelning på dagen meddelas av centralförbundet efter samråd med respektive kursledare.

4. Undervisningen i anatomi förlägges till Uppsala och undervisningen i övrigt till Stockholm.

6. Arvode till kursledare utgår med 30 kronor för varje föreläsningstimme samt 10 kronor för varje demonstrations- och laborationstimme, dock att för de föreläsningar, som hållas gemensamt med kursen för seminariernas m. fl. lärare, arvodet utgår med 15 kronor för varje timme från var och en av de båda kurserna.

7. Till kursdeltagare, vilkas antal bör vara högst 100, må av anslaget utgå under tiden den 9 juli—den 18 augusti dagtraktamente med 4 kronor jämte resekostnadsersättning enligt bestämmelserna för femte klassen i gällande resereglemente, dock ej åt annan än den, som styrker, att landsting eller kommun lämnar ett tillskott till dagtraktamentet av minst 2 kronor för kursdag. Ersättning utgår icke för sovplats eller transport av resgods. Ej heller utgår reseersättning för resa Stockholm—Uppsala och åter.

8. Deltagarna i kursen utses på sätt, som bestämmes av folkskolöverstyrelsen, med fördelning så vitt möjligt av platserna efter folkmängden inom landstingsområden och städer, som ej deltaga i landsting.

Det åligger centralförbundets styrelse att senast den 15 november 1917 till Kungl. Maj:t avgiva såväl berättelse över kurserna som ock redovisning för det nu anvisade beloppet.

Redan i skrivelse den 24 maj 1912, nr 213, hade emellertid riksdagen anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning, i vad mån ett mera planmässigt och effektivt undervisnings- och upplysningsarbete i

Riksdagens
skrivelse
år 1912.

nykterhetsfrågan vore erforderligt och kunde genomföras såväl inom som utom skolan. Riksdagen anförde i denna skrivelse följande:

Knappast någon samhällsfråga torde under de senare årtiondena hava varit föremål för så mycket intresse från skilda håll som nykterhetsfrågan. Det energiska och målmedvetna arbetet, som nedlagts på lösandet av de med detta spörsmål sammanhängande problemen, hade också hos vårt folk åstadkommit väsentligt ökad insikt om nykterhetssträvandenas betydelse, och det vore uppenbart, att en synnerlig förbättring av de förr rådande förhållandena inträtt.

Om än sålunda mycket åstadkommits i dessa avseenden, måste man dock medgiva, att ännu åtskilligt återstode att göra. Det vore helt naturligt, att en rörelse sådan som denna till en början måste taga den väckande agitationens form, men lika naturligt syntes det vara, att detta väckelsearbete mer och mer fått lämna plats för ett allmänt upplysnings- och undervisningsarbete. Det vore också enligt riksdagens mening just på denna sista väg, nykterhetsrörelsen i våra dagar borde allt mera avgjort slå in.

Åtgärder för undervisning i skolorna rörande rusdryckerna hade redan på 1880- och 1890-talen blivit vidtagna från det allmännas sida; och vore det i enlighet med föreskrifterna i kungl. cirkuläret den 4 november 1892, som nykterhetsundervisningen vid våra läroanstalter hittills meddelats.

I den för undervisningen i folkskolorna gällande normalplanen föreskrevs i avslutning till ordalagen i sagda cirkulär undervisning om rusdryckernas natur och verkningar m. m. Något utförligare omnämndes denna undervisning i de av Kungl. Maj:t respektive den 2 mars 1906 och den 30 april 1909 fastställda undervisningsplanerna för realskolan och för gymnasiet.

I detta sammanhang kunde jämväl erinras om den delvis mycket omfattande undervisningsverksamhet, som sedan flera år bedrivits av centralförbundet för nykterhetsundervisning och till vilken verksamhet sedan några år statsunderstöd utgått.

Under de senare åren syntes emellertid den uppfattningen allt mer trängt igenom, att den hittills meddelade undervisningen på nu ifrågakvarande område ej varit tillräcklig. Såsom ett mycket anmärkningsvärt utslag härav betraktade riksdagen det förslag till undervisning i alkohologi vid folkskoleseminarierna, som folkundervisningskommittén framlagt i sitt nyligen avgivna betänkande om nämnda läroanstalter.

Givetvis skulle den vid seminarierna lämnade undervisningen i alkohologi komma att bliva av den allra största vikt för nykterhetsundervisningen i folkskolan och därmed för hela vårt folk. Och enligt vad för riksdagen angivits, hade omförmälda kommitté under sitt fortsatta arbete behjärtat behovet av en förbättrad nykterhetsundervisning vid andra läroanstalter, som fölle inom kommitténs verksamhetsområde.

Om således all anledning funnes antaga, att det härutinnan inom kort bleve väl sörjt vid folkskoleseminarierna och folkskolorna, så torde å andra områden många önskemål ännu återstå uppfyllda.

I avseende å de allmänna läroverken syntes, utöver vad som åtgjorts genom de omförmälda undervisningsplanerna, ytterligare åtgärder vara påkallade. Riksdagen ansåge det nämligen vara av den största betydelse, att den bildade ungdomen i vårt land ej stode främmande för den mäktiga och för samhället betydelsefulla nykterhetsrörelsen och de spörsmål, som stode i nära samband med densamma. Detta måste vidare gälla i hög grad dem, som fortsatte sina studier vid universiteten, högskolorna och liknande läroanstalter, och av dessa särskilt de många, som hade för avsikt att — i likhet med

seminariernas elever — en gång bliva lärare för stora skaror av ungdom. Slutligen kunde erinras om att från de allmänna läroverken utginge också de blivande officerarna.

I samband med detta förhållande ville riksdagen något beröra frågan om nykterhetsundervisning inom armén och flottan. Lägerplatser och garnisoner syntes riksdagen vara passande platser för en god och planmässig undervisning i förevarande ämne. De värnpliktiga hade ju i allmänhet nått en sådan grad av utveckling och mognad, att ett väl ordnat upplysningsarbete i avseende å rusdryckerna och därmed sammanhängande frågor borde kunna bära god frukt. Av stor vikt för framgången av detta arbete vore det naturligtvis då, att vederbörande befäl, som närmast hade de värnpliktigas ledning och vård sig anförtrodd, ägde en genom god skolundervisning vunnen kännedom om nykterhetsfrågan.

På ungefär samma utvecklingsståndpunkt som de värnpliktiga befunno sig slutligen de allt större skaror av unga män och kvinnor, som årligen samlades till våra folkhögskolor. Även där torde, enligt riksdagens förmenande, de bästa förutsättningar finnas för ett gott resultat av en på lämpligt sätt anordnad nykterhetsundervisning.

Beträffande sättet för nykterhetsundervisningens bedrivande vid våra skolor vore det huvudsakligen ur medicinsk-fysiologisk synpunkt, som alkoholspörsmålet där behandlats. Detta torde också hava stått i överensstämmelse med en något äldre uppfattning av hela denna fråga. Hur viktig denna synpunkt än kunde vara vid meddelande av nykterhetsundervisning, syntes den dock ej böra komma i första rummet. Långt viktigare syntes det vara, att de etiska och sociala synpunkterna redau från början framhöles. Först därigenom skapades den säkra grund, på vilken nykterhetsarbetet i längden kunde med framgång byggas. Vida betydelsefullare än alla mer eller mindre vetenskapliga skäl och säkrare än alla lagstiftningsåtgärder vore utan tvivel barnens fostran till självtukt och självbehärskning. På den vägen torde man småningom kunna nå målet: viljans stärkande hos barnen därhän, att de såsom vuxna avhölle sig från missbruk av rusdryckerna. Undervisningen borde uppvisa det förnedrande i alkoholismen, dess ruinerande följder för den enskilde och för släktet och dess förråande inverkan särskilt på familjelivet.

En nödvändig förutsättning för en framgångsrik undervisning vore emellertid, att densamma vore i alla avseenden objektiv och lidelsefri, utan färg av agitation i ena eller andra riktningen — något som ingalunda behövde utesluta allvar och värme vid behandlingen av ämnet.

Undervisningen borde slutligen alltid hålla sig till säkra och klara fakta, ur vilken synpunkt frågan än behandlades.

Finge de av riksdagen nu uttalade grundsatser göra sig tillbörligt gällande vid nykterhetsundervisningen, torde mycket vara vunnet, ehuru riksdagen dock ej förbisett, att det här som vid all undervisning komme ytterst an på lärarens personlighet och på ett levande intresse för saken.

Av vad här anförts framginge, att riksdagen ansåge åtskilligt återstå att önska i fråga om nykterhetsundervisningen, såväl med avseende på utsträckningen av densamma som sättet för dess bedrivande. Vad som härvid borde fordras och huru en god nykterhetsundervisning skulle ordnas borde enligt riksdagens mening göras till föremål för grundlig utredning av därför särskilt lämpade personer.

Efter det socialstyrelsen den 8 december 1913 yttrat sig i ärendet, bemyndigade Kungl. Maj:t genom särskilda nådiga beslut den 27 juni och

den 23 oktober 1914 chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla högst sju sakkunniga för att inom departementet biträda vid frågans utredning. De sakkunniga, som på grund av detta bemyndigande anlåtats för utredningens verkställande, avgåvo den 16 mars 1915 utlåtande med förslag angående planmässig nykterhetsundervisning såväl inom som utom skolan.

Yttranden över de sakkunnigas förslag hava inhämtats från folkskolöverstyrelsen, läroverksöverstyrelsen, samtliga domkapitel och Stockholms stads konsistorium, universitetskanslern efter hörande av vederbörande myndigheter vid universiteten och karolinska mediko-kirurgiska institutet, socialstyrelsen, cheferna för samtliga arméfördelningar, kommandanten i Boden, militärbefälhavaren på Gottland, chefen för generalstaben, inspektören för infanteriet, inspektören för militärläroverken, stationsbefälhavarna vid flottans stationer i Stockholm och Karlskrona, chefen för marininstaben, chefen för sjökrigsskolan, chefen för kustartilleriet, centralförbundet för nykterhetsundervisning efter hörande av åtskilliga nykterhetsorganisationer m. fl. samt svenska sällskapet för nykterhet och folkuppfostran. Jag får i det följande anledning att, i samband med en redogörelse för de sakkunnigas förslag, beröra det huvudsakliga innehållet i dessa yttranden.

I sitt förenämnda utlåtande hava de sakkunniga till en början (sid. 1—11) lämnat en kortare historik över till ärendet hörande spörsmål. Under hänvisning i övrigt till denna framställning torde jag här få återgiva innehållet i det av riksdagen i dess ovanberörda skrivelse åberopade, ännu gällande nådiga cirkuläret den 4 november 1892, vilket kan sägas hava på ifrågavarande område varit av grundläggande betydelse.

Genom nämnda cirkulär, som var ställt till domkapitlen, direktionerna över Stockholms stads undervisningsverk och nya elementarskolan samt överstyrelsen för Stockholms stads folkskolor, har Kungl. Maj:t föreskrivit,

att i rikets allmänna läroverk, i seminarierna för bildande av lärare vid folkskolor och småskolor samt i folkskolorna skall vid undervisningen i naturkunnighet meddelas en efter lärjungarnas uppfattningsförmåga lämpad undervisning om de rusgivande ämnens natur och verkningar;

att denna undervisning bör meddelas vid lämpliga tillfällen under de åt naturkunnighet anslagna lärotimmar samt, intill dess läroböckerna hunnit undergå för ändamålet nödig omarbetning, huvudsakligen grunda sig på muntlig framställning av läraren med anslutning, där så befinnes lämpligt, till sådana stycken i Läsebok för folkskolan, där ifrågavarande ämne behandlas eller beröres, såsom nr 69 Hälsoregler, nr 70 De båda vännerna, nr 86 Prövningen och nr 369 Om spritdryckers inverkan på kroppens normala förrättningar;

att professor R. Tigerstedts skrift »Om spritdryckerna» skall genom domkapitlens, ovannämnda direktioners och överstyrelsens försorg utdelas till de lärare, vilka det tillkommer att meddela berörda undervisning, för att tjäna dem såsom vägledning vid

densamma; och skulle erforderligt antal exemplar av sagda skrift jämte närmare bestämmelser angående fördelningen tillställas omförmälda myndigheter av ecklesiastikdepartementet;

att vid antagandet av nya läroböcker eller av nya upplagor av äldre läroböcker i naturkunnsighet hänsyn bör tagas även därtill, huruvida de ruggivande ämnenas natur och verkningar därvid blivit på tillfredsställande sätt framställda;

att vid de allmänna läroverken plan för nu föreskrivna undervisning bör uppgöras i sammanhang med planen för undervisningen i naturkunnsighet å de sammanträden, som omnämnas i § 120 av gällande stadga för rikets allmänna läroverk; ävensom

att vid undervisningen i kristendoms-kunskap och historia frågan om bruket av de ruggivande ämnena bör, såsom väl redan dittills å de flesta ställen skett, med allvar och kraft behandlas från etisk och ekonomisk synpunkt.

Härefter hava de sakkunniga, som inhämtat detaljerade uppgifter rörande nykterhetsundervisningens anordning vid de allmänna läroverken, folkskoleseminarierna, folkskolorna m. fl. läroanstalter, lämnat en närmare redogörelse för nykterhetsundervisningens nuvarande läge, och torde jag ur denna redogörelse få återgiva följande:

Nykterhets-
undervisningens
nuvarande läge.

Beträffande nykterhetsundervisningen vid de *allmänna läroverken* gällde härom en i läroverksstadgan intagen bestämmelse av följande lydelse (Kungl. Maj:ts stadga för rikets allmänna läroverk den 18 februari 1905, § 66):

»Vid undervisningen i de naturvetenskapliga ämnena bör, då lämpligt tillfälle därtill erbjuder sig, lärjungarnas uppmärksamhet fästas på hälsoläran viktigare lärdomar ävensom, enligt vid vederbörande ämneskonferens uppgjord plan, meddelas en efter lärjungarnas uppfattning lämpad kännedom om de ruggivande ämnenas och tobakens natur och verkningar. Även vid undervisningen i andra ämnen böra hithörande frågor, där så lämpligen kan ske, uppmärksammas.»

Denna allmänna bestämmelse vore närmare specialiserad och fixerad i de olika för realskola och gymnasium gällande undervisningsplanerna. Undervisningsplanen för realskolan (kungl. kung. den 2 mars 1906) föreskrev, att i klass 6 undervisningen i biologi skulle omfatta, bland annat, läran om människokroppen och i sammanhang därmed det allmännaste av hälsoläran, däri inbegripet de ruggivande ämnenas samt tobakens natur och verkningar. De i anslutning härtill givna metodiska anvisningarna lydte sålunda: »Vid behandlingen av alkoholhaltiga dryckers inverkan på människokroppen skall framställningen stödja sig på väl bestyrkta fakta. Följande synpunkter för ämnets behandling kunna exempelvis omnämnas: alkoholen som näringsämne; alkoholens inflytande på kroppstemperaturen och våra subjektiva värmeförnimmelser; alkoholens inflytande på hjärnans verksamhet och arbetsförmågan; alkoholismens inverkan på de olika organen och deras funktioner; alkoholförbrukningens sammanhang med dödlighet, brott och olycksfall; alkoholmissbrukets följder i ekonomiskt avseende, ävensom dess följder i fysiskt och intellektuellt avseende för kommande släktled.»

I undervisningsplanen för gymnasiet (kungl. kung. den 30 april 1909) framböle de metodiska anvisningarna till ämnet kristendom, bland annat, att i luset av den kristna världsåskådningen skulle till behandling upptagas »sådana spörsmål, som i synnerhet för ungdomen ha verklighetsvärde, såsom fragorna om kyskhet, nykterhet, fosterlandskärlek m. m.» I samma undervisningsplan stadgades vidare, att undervisningen i biologi i ring II skulle omfatta, bland annat, människokroppens organ, vävnader

och fysiologi; i anslutning härtill hälsolära, däri inbegripet de rusgivande ämnenas samt tobakens natur och verkningar. I de metodiska anvisningarna till sistberörda ämne hänvisades beträffande undervisningen om rusdryckernas och tobakens verkningar till motsvarande anvisningar beträffande biologi i undervisningsplanen för realskolan.

I fråga om nykterhetsundervisningen vid *folkskolorna* gällde vad härom vore stadgat i den av Kungl. Maj:ten den 7 december 1900 godkända normalplanen för undervisningen i folkskolor och småskolor. I denna normalplan berördes nykterhetsundervisningen i samband med de metodiska anvisningarna för undervisningen dels i kristendomskunskap, dels i naturkunnighet. Beträffande det förra läroämnet stadgades, att vid undervisningen i kristendomskunskap faran av de rusgivande och narkotiska ämnenas bruk borde med allvar och kraft framhållas. I fråga om ämnet naturkunnighet föreskrevs: »Vid redogörelsen för människokroppens byggnad, förrättningar och vård bör en efter lärjungarnas uppfattningsförmåga lämpad undervisning om de rusgivande och narkotiska ämnenas natur och verkningar meddelas.»

De sakkunniga erinrade vidare i detta sammanhang om det förslag och det uttalande, som folkundervisningskommittén i förevarande avseende gjort i sitt den 1 augusti 1914 avgivna betänkande angående folkskolan. I kommitténs förslag till undervisningsplan för sexårig folkskola funnes i kursplanen för ämnet naturkunnighet upptagna, bland annat, följande den föreliggande frågan berörande allmänna synpunkter:

»Vid undervisningen i hälsolära lägges särskild vikt vid att barnen erhålla kännedom om de rusgivande ämnenas natur och verkningar. Redan under de föregående åren böra barnen, då tillfälle därtill erbjuder sig, undervisas om spritdryckerna och deras skadlighet. Utom i ämnet naturkunnighet bör läraren även vid undervisningen i kristendomskunskap och andra ämnen finna anledning att tala om rusdryckerna och deras skadliga verkningar. — Den egentliga undervisningen i detta hänseende bör dock förläggas till sjätte skolåret och då sättas i förbindelse med undervisningen om människokroppen. Den bör upptaga en kort framställning av rusdryckernas fysiologiska verkningar och deras skadliga inflytande i ekonomiskt och socialt hänseende. Härvid bör man ej försumma att påpeka dryckessedens och i allmänhet exemplets makt. — I samband med undervisningen om rusdryckerna bör ock givas en framställning om tobakens skadlighet samt om missbruket av kaffe och andra njutningsmedel.»

Beträffande nykterhetsundervisningen vid *folkskoleseminarierna* vore i den vid Kungl. Maj:ts nådiga stadga för statens folkskoleseminarier den 3 juli 1914 fogade undervisningsplanen föreskrivet, att i klass III undervisningen i hälsolära skulle, bland annat, omfatta »sprit, tobak och andra stimulerande medel, deras betydelse för den enskilde och samhället».

I fråga om det sätt, varpå nykterhetsundervisningen bedrevs vid *övriga läroanstalter* i riket, saknades generella föreskrifter.

Beträffande nykterhetsspörsmålets berörande i *fortsättningsskolan* erinra de sakkunniga om vad folkundervisningskommittén i detta avseende föreslagit. Kommittén hade därvid framhållit, att det, med hänsyn till den stora betydelse ämnet hälsolära med därtill anknuten nykterhetsundervisning ägde, till och med skulle kunna ifrågasättas, om icke hälsolära borde i den av kommittén föreslagna nya fortsättningsskolan

upptagas som ett särskilt läroämne; kommittén hade emellertid vid frågans övervägande kommit till den uppfattningen, att detta icke vore lämpligt. Det huvudsakliga skälet härtill vore, att den korta lärotid, som stode till förfogande, nödvändiggjorde en stark koncentrerings av undervisningen och följaktligen en begränsning i möjligaste mån av ämnenas antal. Det syfte, det gällde, syntes kommittén kunna vinnas, om undervisningen i hälsolära inordnades i de läroämnena, med vilka denna undervisning närmast hörde samman, nämligen de av kommittén föreslagna ämnena arbetskunskap och medborgarkunskap. Den del av hälsoläran, som avsåge yrkets, d. v. s. verkstadens och arbetets, hygien, borde sålunda behandlas i samband med arbetskunskapen, varemot undervisningen om bostadens hygien och den personliga hälsovården lämpligast låte sig anknyta till undervisningen i medborgarkunskap, närmast den del därav, som enligt kommitténs kursplansförslag skulle avse familjen.

I de förslag till undervisningsplaner för olika typer av fortsättningsskolor, som kommittén vidare framlagt i sitt betänkande, vore också under nämnda ämnen (arbetskunskap och medborgarkunskap) nykterhetsfrågan upptagen.

I och med fastställandet av närmare föreskrifter rörande förekomsten av nykterhetsundervisning i olika slag av läroanstalter hade givetvis, fortsätta de sakkunniga, lärarkårens uppmärksamhet måst mer och mer riktas på hithörande spörsmål. Nödvändigheten av ökade kunskaper på detta område hade tidvis föranlett skolans egna representanter att framställa vissa önskemål om effektiva åtgärder i denna riktning. En organiserad och mer systematisk verksamhet i detta avseende bedreves av det år 1901 upprättade *centralförbundet för nykterhetsundervisning*. Detta förbund hade med understöd från stat, kommuner och enskilda anordnat föreläsning- och instruktionskurser dels avsedda endast för lärare, dels avsedda såväl för lärare som för allmänheten. Dessutom hade förbundet genom framställningar till skolmyndigheter, genom tillfälligt utsändande av undervisare, genom utgivande av en särskild tidskrift, Tirfing, m. fl. åtgärder arbetat för nykterhetsundervisningens främjande. Särskilt den del av förbundets verksamhet, som bestått i anordnande av kurser utav ovan antytt slag, hade bedrivits i stor utsträckning.

De s. k. sommarkurser i alkohologi och hälsolära, vilka centralförbundet med understöd av statsmedel årligen anordnat och vilka närmast haft till syfte att skaffa vissa lärare ökad kompetens till deras undervisning i hälsovårds- och alkohollära, vore av två slag, dels de större kurserna omfattande nio veckor, dels de mindre omfattande sex veckor. De förstnämnda vore från början och egentligen avsedda för ämneslärare vid folkskoleseminarierna och de allmänna läroverken men vore nu tillgängliga även för andra grupper av lärare (jfr ovan sid. 8 o. f.) Ifrågasvarande nio-veckorskurser hade pågått från mitten av juni till senare hälften av augusti med sex timmars undervisning per dag. Under de två första veckorna hade undervisning meddelats i kemi, under de därpå följande två till tre veckorna i anatomi och fysiologi samt under den återstående tiden i hygien och alkohologi; undervisningen i anatomi och fysiologi hade förlagts till Uppsala men undervisningen i övrigt till Stockholm. Antalet deltagare i kursen hade i regel uppgått till 20. — De mindre kurserna, vilka omfattade sex veckor, vore avsedda för folkskollärare. I dessa kurser hade deltagit 100 lärare årligen, fördelade på länen efter folkmängden inom dessa. Kurserna hade pågått från början av juli till mitten av augusti med sex timmars undervisning per dag. Ämnenas ordning hade varit densamma som vid nio-veckorskurserna, och hela undervisningen hade varit förlagd till Stockholm.¹⁾

¹⁾ Enligt bestämmelserna för 1917 års kurs skall undervisningen i anatomi vara förlagd till Uppsala

Vid sidan av dessa mera omfattande kurser hade centralförbundet på olika orter inom riket, växlande till ett antal från 7 till 10, årligen anordnat korta kurser med program, sträckande sig över 4 till 6 dagar och upptagande så gott som hela dagen. Dessa kurser hade varit avsedda såväl för lärarpersonal vid folkskolor som för allmänheten, och hade vid dem i särskilda föredrag och föreläsningar nykterhetsfrågan behandlats från olika synpunkter. I samband med kurserna hade vanligen anordnats utställning och försäljning av undervisningsmateriel och litteratur m. m.

Utom centralförbundet hade flera av de enskilda nykterhetssällskapen varit verkamma på ifrågavarande område dels genom anordnande av instruktionskurser, dels på annat sätt, exempelvis genom spridande av litteratur i ämnet. Särskilt hade svenska sällskapet för nykterhet och folkuppföstran utövat en livaktig verksamhet genom utsändande av billiga och populära skrifter, belysande olika områden av nykterhetsfrågan. Ett omfattande upplysningsarbete hade vidare bedrivits av de olika nykterhetsorganisationerna närmast genom den under deras ledning arbetande särskilda ungdomsverksamheten.

Genom den populärvetenskapliga föreläsningssällskapets verksamhet hade vidare nykterhetsfrågan gjorts till föremål för ett stort antal föreläsningar. Den frivilliga nykterhetsverksamheten inom armén och flottan hade i sitt arbete understundom begagnat sig av de föreläsare, som eljest stode till disposition för nämnda föreläsningssällskapet.

Grundläggande synpunkter för nykterhetsundervisningens organisation.

De sakkunniga övergå sedermera till en redogörelse för de allmänna synpunkter, som varit grundläggande för det av dem framlagda förslaget till nykterhetsundervisningens ordnande. I avseende å denna undervisnings innehåll anføres därvid följande:

Nykterhetsundervisningen finge ingalunda avse meddelandet och hopandet av en mängd kunskapsstoff, hämtat här och var på de områden, där alkoholspörsmålet komme i kontakt med den biologiska forskningen eller med sociala undersökningar och strävanden. Huvuduppgiften med denna undervisning borde däremot vara att skänka ett bestående helhetsintryck av rusdryckernas farlighet och skadlighet såväl för sambället som för den enskilde samt att pavisa behovet av åtgärder för att förekomma eller åtminstone mildra de skador, som åsamkades genom alkoholmissbruket.

Utän kunskap om samhällets historiska utveckling och nuvarande byggnad, utan kunskap om nationalekonomi och lagstiftning finge mottagaren föga behållning av den upplysning, som meddelades honom i fråga om rusdryckernas skadliga inflytande på samhällsorganisationen eller i fråga om skyddsåtgärder däremot. Ej heller kunde mycket vinnas med en undervisning om alkoholens verkningar på människokroppen och på det mänskliga själslivet, om icke denna hade föregåtts av undervisning såväl om människokroppens byggnad och förrättningar som om det normala själslivets allmänna drag.

Det syntes därför de sakkunniga tydligt, att undervisningen om rusdryckernas verkningar, langt ifrån att på de olika undervisningsanstaltens läsordningar upptagas såsom ett särskilt ämne, hellre borde på ett naturligt sätt förbindas med andra läroämnen, sådana som historia, samhällskunskap, hälsolära och kristendom m. fl. Väl vore och förbleve speciella alkoholfrågor föremål för vetenskaplig forskning, men vid undervisningsanstalterna borde icke finnas någon speciell alkohollära. Liksom man inom samhällslivet ideligen påträffade missförhållanden, där intet tvivel föreläge, att rusdrycksmisshandlingar utgjorde en av de samverkande orsakerna, liksom man vid en hel del sjukliga rubbningar i människokroppen och själslivet med säkerhet kunde inräkna alkoholen såsom en av de orsakande faktorerna, så borde undervisningen om rusdryckernas verkningar ingå i samhällsläran, i hälsoläran, i psykologien, i ekonomiläran o. s. v.

Och icke heller utanför skolorna borde en populär undervisning i alkohollära förekomma frijord från förbindelse med undervisning i samhällslära och hygien.

Läran om rusdryckernas natur och verkningar hade både teoretiskt och praktiskt taget blivit allt mera omfattande. De problem, med vilka alkoholforskningen sysslade, hade blivit allt flera och allt mera komplicerade, under det att frågeställningarna på detta område för ett trettiotal år sedan voro av betydligt enklare art. De uppgifter, som på hithörande områden föreläge, hade från att vara av så gott som enbart medicinsk eller individuellt-hygienisk natur allt mera förvandlats till sociala problem.

Alkoholläran — vilket ord helt borde ersätta den i alla avseenden olämpliga beteckningen alkohologi — omfattade i våra dagar framför allt kunskapen om rusdrycksmissbrukets *sociala* verkningar. Om också på hithörande områden det ofta kunde vara förenat med stora svårigheter att till full klarhet avslöja orsakssammanhanget, stode dock en del sociala missförhållanden i så påtagligt samband med rusdrycksmissbruk, att det utan ansträngning kunde iakttagas och påvisas av snart sagt vem som helst.

Helt annorlunda vore det i fråga om alkoholens verkningar på den mänskliga organismen. Dessa hade nämligen på senare tid från vetenskapligt håll blivit till mycket stor del omstridda, tolkningarna av gjorda iakttagelser vore numera i hög grad skiftande och till och med motsatta, och stora svårigheter föreläge, då det gällde att konstatera såväl alkoholens roll såsom ensam sjukdomsorsak som ock dess specifika d. v. s. egenartade verkningar på organens byggnad och förrättningar.

Emellertid hade man under lång tid vid undervisning och vid populära framställningar rörande rusdryckernas verkningar lagt tyngdpunkten på hälsolärens område. Och detta hade skett i överensstämmelse dels med en äldre vetenskaplig uppfattning, dels med en därpå grundad allmän åskådning, som huvudsakligen inriktats på de organiska förändringar i människokroppen, som kunnat sättas i samband med alkoholmissbruk. Efter att nykterhetssträvandena till en början riktat sig mot missbruket av rusdrycker, hade de numera allt mera inriktat sig på att förekomma alkoholmissbruket helt enkelt genom att avskaffa alkoholbruket, ej minst genom att bibringa de unga alkoholfria vanor både i arbetet och i förströelsen.

Rusdryckernas undergrävande verkningar på individens hälsa bleve då icke längre det centrala i nykterhetsundervisningen. Vidgad och fördjupad erfarenhet ändrade så småningom den allmänna uppfattningen och inriktade uppmärksamheten på rusdrycksmissbrukets skadliga inflytande på samhällsorganismen. Det vore därför också, enligt de sakkunnigas mening, den *sociala sidan* av alkoholproblemet, som i första rummet borde belysas vid nykterhetsundervisningen.

De sakkunniga ansåge sig böra i detta sammanhang ytterligare framhålla, huru som rusdryckernas sociala betydelse vore oändligt mera omfattande än vad fallet vore med vissa andra, i vårt land allmänt brukade njutningsmedel, sådana som exempelvis kaffe och tobak. Även om missbruk av dessa förekomme i betänklig grad och innebure allvarliga skador för folkhälsan, så kunde de i socialt avseende icke på något sätt jämföras med rusdryckerna, vilkas inverkan på arbetsskickligheten, handlingskraften och det moraliska omdömet vore så allvarlig, så djupgående och så alldaglig, att alkoholmissbruket väl kunde betecknas såsom en samhällsfara och en samhällsskada.

Såsom redan framhållits, ansåge de sakkunniga, att alkoholläran icke borde ifrågakomma såsom ett särskilt läroämne inom något slag av undervisningsanstalter, varemot några lektioner väl kunde anslås till en sam-

manfattning av vad som förut vid olika tillfällen inhämtats på ifrågavarande kunskapsområden.

De problem av social, etisk och hygienisk art, med vilka nykterhetsundervisningen hade att syssla, vore i själva verket så invävda med andra spörsmål, att ett lösryckande av alkoholläran och ett sammanförande under denna rubrik eller inom samma ram av en mängd olikartat kunskapsstoff både vore pedagogiskt felaktigt och dessutom skulle komma att bringa allmänheten en falsk uppfattning av vad saken gällde. Undervisningen om rusdryckernas verkningar borde i stället på olika skolstadier uppdelas på några av de på läroplanerna uppförda ämnena, i den mån dessa under läsårets och lärotidens gång erbjöde punkter, kapitel och områden, till vilka olika delar av alkoholspörsmålet på ett naturligt sätt kunde anknytas. Så syntes kunna ske i ämnena historia (med samhälls- och ekonomilära), naturlära (biologi) med hälsolära samt kristendom.

Slutligen ansåge sig de sakkunniga böra framhålla nödvändigheten av att all nykterhetsundervisning grundade sig på vetenskapligt bestyrkta fakta och att den finge en objektiv karaktär.

De nu anförda allmänna synpunkterna i fråga om nykterhetsundervisningens innehåll och fördelning på kursplanerna inom läroanstalter av olika slag borde gälla även vid s. k. »nykterhetskurser» av större eller mindre omfattning som ock eljest vid nykterhetsundervisning utanför de egentliga läroanstalterna.

De sakkunniga, som tillfullo insåge och ville erkänna nödvändigheten av en planmässigt bedriven nykterhetsundervisning, ville emellertid framhålla, att kunskapsinhämtandet ensamt icke vore tillräckligt för att skapa en verklig och bestående folknykterhet, utan att därjämte fordrades en utbredd och fördjupad folkuppfostran, ledande till en allt starkare ansvars- och samhörighetskänsla.

Efter att sålunda hava angivit de allmänna synpunkter, som för de sakkunniga varit ledande vid bedömandet av föreliggande spörsmål, övergå de sakkunniga till att under särskilda avdelningar i sitt utlåtande behandla frågorna om nykterhetsundervisningens uppdelande på olika läroämnen, nykterhetsundervisningens omfattning vid olika läroanstalter m. m., nykterhetsundervisningen i form av kurser och föreläsningar samt andra åtgärder för nykterhetsundervisningens främjande (nykterhetsfrågans behandling i läroböcker, utgivande av undervisningsmaterieell m. m.). För de sakkunnigas uttalanden och förslag i nu nämnda hänseenden kommer jag i det följande att redogöra.

Innan jag ingår på dessa mera detaljerade spörsmål, torde jag emellertid böra återgiva vissa allmänna erinringar, som av några bland de hörda myndigheterna och nykterhetsorganisationerna gjorts mot de sakkunnigas förslag. Därvid har bland annat anmärkts, att den grundläggande, mera principiella utredningen vore ofullständig och bristfällig.

Sålunda har *karolinska mediko-kirurgiska institutets lärarkollegium* mot de sakkunnigas arbete framställt den anmärkningen, att de icke lämnat någon som helst förklaring eller företagit någon undersökning över orsakerna till den brist på enhetlighet och planmässighet, som vidlåde den nuvarande, på grund av nådiga cirkuläret den 4 november 1892 igångsatta nykterhetsundervisningen. De sakkunniga hade visserligen infordrat och erhållit ett värdefullt material av uppgifter över nykterhetsundervisningen vid olika läroanstalter, men någon som helst bearbetning av detta material hade de sakkunniga icke förebragt. En dylik undersökning, avsedd att utröna, varför den hittillsvarande nykterhetsundervisningen blivit så föga enhetlig och planmässig och, enligt vad särskilt av socialstyrelsen framhallits, icke svarande mot de betydande ekonomiska uppoffringar, staten fått vidkännas, syntes desto nödvändigare, som de sakkunniga faktiskt fortskred på den av nyssnämnda nådiga cirkulär utstakade vägen. Man kunde alltså frukta, att de sakkunnigas utan tvivel berättigade och välmenta förslag skulle komma att i praktiken visa sig lika litet effektiva som de nu gällande bestämmelserna.

Socialstyrelsen erinrar i sitt den 3 mars 1916 avgivna underdåniga utlatande dels om de i riksdagens förberörda skrivelse den 24 maj 1912 framställda synpunkterna med avseende på nykterhetsundervisningen och dels om sitt utlåtande över samma skrivelse, däri styrelsen särskilt påpekat bristen på enhetlighet och planmässighet i den nuvarande nykterhetsundervisningen. Beträffande det nu föreliggande förslaget anför styrelsen i detta avseende huvudsakligen följande:

Det syntes styrelsen uppenbart, att de sakkunniga icke — åtminstone efter föreliggande utredning att döma — ägnat erforderlig uppmärksamhet åt den egentliga kärnpunkten i sitt uppdrag, nämligen att söka åstadkomma en mera planmässig och systematiskt ordnad nykterhetsundervisning. Betänkandet innehölle nämligen icke någon kritisk undersökning av den nuvarande nykterhetsundervisningens principer och organisation, vilka utan vidare syntes hava godtagits såsom grundläggande även för framtiden. Någon diskussion av andra tänkbara linjer eller något avvägande av skälen för den ena eller andra lösningen av det förhandenvarande spörsmålet förekomme sålunda icke.

De sakkunniga lösryckte i stället varje detalj för sig och utginge därvid helt från de nuvarande formerna för nykterhetsundervisningen. Förslaget i dess helhet innebure ock i huvudsak ett godtagande av dessa, ehuru med påbyggnader och utvecklingar i vissa avseenden. Tillfyllestgörande utredning syntes sålunda saknas just beträffande den punkt, på vilken man framför allt bort taga sikte. Denna brist i planläggningen hade givetvis kommit att menligt inverka även på de sakkunnigas positiva detaljförslag. Då socialstyrelsen funnit de sakkunnigas utredning i flera grundläggande punkter otillfredsställande, ansåge styrelsen, att denna utredning icke borde läggas till grund för statliga åtgärder i frågan.

Sveriges studerande ungdoms helnykterhetsförbund förklarar sig icke kunna finna, att det föreliggande förslaget löste frågan om nykterhetsundervisningen. Man kunde i de sakkunnigas betänkande visserligen finna många beaktansvärda uttalanden, men få följdriktigt formulerade förslag. Något allvarligt försök att tränga problemet in på livet hade de sakkunniga uppenbarligen icke gjort. Förändringarna i gällande former träffade endast detaljer, den gamla stommen — om man kunde tala om någon sådan — hade helt bibehållits.

Domkapitlet i Uppsala, som förklarar sig visserligen helt kunna ansluta sig till de sakkunnigas förslag i vad det avser att låta de individuellt-medicinska synpunkterna vid nykterhetsundervisningen träda tillbaka för den sociala sidan av nykterhetsproblemet, anför vidare följande: Det kunde emellertid svårligen förbises, att den sociala

och socialhygieniska synpunkten i betänkandet på flera ställen fått en så exklusiv betoning, att vid sidan därav ej heller de rent etiska synpunkterna kunnat komma till sin fulla rätt. Enligt domkapitlets mening hade dock dessa senare vid en nykterhetsundervisning av den art, det här gällde, anspråk på att nämnas i allra första rummet. Om de sociala synpunkterna isolerades från de etiska, låge, såsom erfarenheten torde visa, faran för föryttligande och ensidighet här knappast mera avlägsen än vid de individual-hygieniska.

Domkapitlet i Luleå framhåller, att vid de religiösa och etiska synpunkterna borde fästas synnerligen vikt, om annars undervisningen skulle kunna bliva av bestående värde. Det syntes domkapitlet, som de sakkunniga särskilt i fråga om undervisningen utom skolan ej tillräckligt behjärtat denna sida av spörsmålet.

Likartade synpunkter betonas även av vissa andra domkapitel.

Svenska sällskapet för nykterhet och folkuppfostran instämmer i huvudsak med de sakkunnigas allmänna synpunkter men påpekar även, att huru viktig den sociala synpunkten på frågan än vore, den religiöst-etiska dock vore den, som framför allt borde vinna beaktande vid nykterhetsfrågans behandling i skolan.

Departement-
schefen.

Såsom riksdagen framhållit i sin ovanberörda skrivelse, är det utan tvivel så, att det undervisnings- och upplysningsarbete i nykterhetsfrågan, som hittills hos oss förekommit, lämnat åtskilligt övrigt att önska beträffande såväl undervisningens omfattning som sättet för dess bedrivande. Vill man med stöd av den utredning, som numera åvägabragts i detta ärende, söka ange de huvudsakliga bristerna i den hittills bedrivna nykterhetsundervisningen, torde detta kunna ske ungefär sålunda:

undervisningen har i stort sett bedrivits föga planmässigt och till följd därav icke blivit tillräckligt effektiv;

undervisningen har främst varit inriktad på nykterhetsproblemets medicinskt-fysiologiska sidor, under det att de sociala, liksom ock de religiöst-etiska synpunkterna fått träda i bakgrunden;

ofta nog har undervisningen brustit i vederhäftighet därigenom, att densamma icke varit grundad på bestyrkta fakta eller haft fullt objektiv karaktär.

Dessa bristfälligheter hos undervisningen, sådan den bedrivits inom och utom skolan, hava ansetts till väsentlig del förorsakade därav,

att utbildningen av de lärare, som haft att meddela undervisning i nykterhetsfrågan, icke varit tillfredsställande ordnad,

att lämpliga kursplaner och metodiska anvisningar för undervisningen saknats samt

att tillgängliga läroböcker, undervisningsmaterieell m. m. icke motsvarat berättigade anspråk.

Gäller det nu att ange, huru de missförhållanden, som här föreligga, skulle kunna undanröjas för vinnande av det i riksdagens skrivelse avsedda syftet: större planmässighet och effektivitet i undervisningen, så torde det från början vara ganska tydligt — och detta kommer att bestyrkas av den

följande framställningen — att nämnda syfte icke står att vinna utan vidtagande av ingående förändringar såväl beträffande undervisningen vid olika slag av läroanstalter som ock med avseende å den enskilda verksamheten på hithörande område, i den mån denna verksamhet kan vara föremål för ingripande från statens sida. Fråga är väl emellertid, om ens härmed målet kan utan vidare nås inom den närmaste framtiden. Vad särskilt lärarutbildningen angår, bör icke förbises, att vid åtskilliga av de läroanstalter, som meddela undervisning åt blivande lärare — jag tänker i främsta rummet på universitetet och de enskilda högskolorna — det åtminstone under nuvarande omständigheter svårligen låter sig göra att träffa sådana anordningar, varigenom samtliga de studerande, som efter inträde på lärarbanan kunna få sig ålagt att meddela undervisning jämväl i nykterhetsfrågan, skulle kunna erhålla därför avsedd utbildning. Men frånsatt detta förhållande är det utan vidare klart, att rätt lång tid måste förlöpa, innan verkningarna av de förändringar, som i förevarande avseende kunna vidtagas vid läroanstalterna, förmå göra sig fullt gällande.

Det är under dessa förhållanden helt naturligt, att de förslag till omläggning av nykterhetsundervisningen, som för närvarande kunna bringas till utförande, icke kunna väntas omedelbart undanröja överklagade brister i denna undervisning och förty icke heller kunna medföra någon mera definitiv lösning av denna fråga. Man får måhända för den närmaste framtiden icke sätta målet högre än att söka genomföra partiella förbättringar på den nuvarande grunden för att framdeles, när erfarenhet vunnits rörande de vidtagna åtgärdernas verkningar, fortsätta på den inslagna vägen eller, därest denna skulle finnas icke leda till målet, söka andra banor för reformarbetets fullföljande.

Jag vill här ytterligare endast anmärka, att om också, i enlighet med de sakkunnigas mening, såsom ledande princip må uppställas, att det är den sociala sidan av nykterhetsproblemet, som framför den medicinskt-fysiologiska bör vid undervisningen vinna beaktande, detta dock ingalunda får anses innebära, att de religiösa och de etiska synpunkterna skola undanskjutas. Såsom ock framgår av de sakkunnigas förslag, lär det ej heller kunna undvikas att i rätt stor omfattning — åtminstone beträffande undervisningen å folkskolans lägre stadier — lämna de medicinskt-fysiologiska synpunkterna ett vidsträckt utrymme vid undervisningen.

Beträffande nykterhetsundervisningens uppdelande på olika läroämnen vid de läroanstalter, där dylik undervisning skulle förekomma, framhålla de sakkunniga, att de ämnen, i sammanhang med vilka sådan undervisning i främsta rummet borde upptagas, vore historia (med samhälls- och

Nykterhetsundervisningens uppdelande på olika läroämnen

ekonomilära), naturlära (biologi) med hälsolära samt kristendom. De sakkunniga hade låtit utarbета grundlinjer rörande alkohollärans behandling i samband med nämnda ämnen, vilka grundlinjer enligt de sakkunnigas förmenande borde kunna tjäna till ledning vid den nykterhetsundervisning, som under sagda ämnen borde meddelas inom olika slag av läroanstalter. Jag torde få hänvisa till dessa grundlinjer, som finnas återgivna i de sakkunnigas utlåtande (sid. 27—42).

De sakkunniga betona, att undervisningen i alkohollära icke bör få ryckas ur sitt naturliga sammanhang med framställningen om de historiska, sociala och biologiska företeelserna och så erhålla karaktären av en från skolans övriga läroämnen fristående kurs. Nykterhetsundervisningen kunde i de olika läroämnena naturligt inpassas i framställningen av livs- och samhällsföreteelserna på två olika sätt, vilka båda borde användas. Å ena sidan kunde man i alla eller de flesta ämnen i alla klasser mera tillfälligt komma in på nykterhetsfrågan alldeles osökt och naturligt, och tydligt vore, att även det slaget nykterhetsundervisning kunde göras synnerligen effektiv. Å andra sidan kunde man emellertid i vissa ämnen (historia med samhällslära och ekonomilära samt biologi med hälsolära) på visst skolstadium sträva efter ett mera samlat och fördjupat inträngande i alkoholfrågan, t. ex., såsom folkundervisningskommittén föreslagit, i naturlära för folkskolans högsta klass.

I sammanhang härmed påpeka de sakkunniga vikten av att detaljerade anvisningar utarbetades om varest i de olika ämnena kunde finnas anknytningspunkter till nykterhetsundervisningen. Sådana anvisningar skulle säkerligen, på samma gång de underlättade arbetet för de intresserade lärarna, vara ägnade att inskräpa ämnets vikt och betydelse för de övriga. Någon egentlig garanti för en tillfredsställande nykterhetsundervisning i alla skolor hade man emellertid icke, förrän alkoholfrågan vunnit tillräckligt beaktande i skolans läroböcker. Även för åstadkommandet av i detta hänseende tillfredsställande läroböcker hade de ifrågasatta metodiska anvisningarna stor betydelse. Ett förslag till detaljerade anvisningar hade av de sakkunniga uppgjorts för folkskolan och fortsättningskolan (sid. 137—140 i utlåtandet).

Mot den uppdelning av nykterhetsundervisningen på förutnämnda tre ämnen, som av de sakkunniga sålunda ifrågasatts, samt vad de sakkunniga därom vidare anfört hava invändningar framstälts av en del bland de hörda myndigheterna.

Så har *läroverksöverstyrelsen*, beträffande nykterhetsundervisningen i samband med ämnet kristendom, framhållit, att en viss aktsamhet borde iakttagas, så att läraren icke i tid och otid komme in på nykterhetsfrågan, då han härigenom säkerligen skulle

komma att snarare motverka än befrämja det mål, han åsyftade. Vid vilket parti av ämnet nykterhetsproblemet borde upptagas till mera ingående behandling, kunde överlämnas åt den enskilde lärarens uppfattning. Att meddela några detaljerade föreskrifter härutinnan torde ur alla synpunkter vara olämpligt och säkert mer skada än gagna nykterhetsundervisningen. Dock torde det ej vara ur vägen att påpeka, att anknytningen måste ske till sådana delar av lärostoffet, som omedelbart och naturligt erbjöde tankeförbindelse, och icke pressas in i ett för saken främmande eller åtminstone mera fjärran liggande sammanhang. — Beträffande den ifrågasatta undervisningen inom ämnet historia, dit enligt överstyrelsens mening tyngdpunkten i skolans nykterhetsundervisning borde förläggas, syntes möjligen läroböckernas framställning vid undervisningen i en eller annan punkt behöva utvidgas och fördjupas, men det borde dock fasthållas, att förevarande spörsmål under inga förhållanden finge inom historieundervisningen intaga någon mera framträdande plats eller erhålla sådana proportioner, att därigenom andra berättigade intressen åsidosattes. — Överstyrelsen ansåge det icke heller lämpligt, att nykterhetsundervisningen i samband med biologien anknötes till ett större flertal utgångspunkter. För att nödig planmässighet och överskådlighet i sagda undervisning skulle vinnas, torde tvärtom en koncentration vara nödvändig.

Även *folkskolöverstyrelsen* har, vad särskilt folkskoleseminarierna angår, ansett det ligga i nykterhetsundervisningens eget intresse, att vid dylika läroanstalter, där de enskilda ämnena behandlas av olika lärare, denna undervisning dock huvudsakligen knytes till något visst ämne och lägges på någon viss lärarens ansvar (se sid. 40 i det följande).

Karolinska institutets lärarkollegium har betonat faran av splittring i nykterhetsundervisningen och framhållit vikten av att denna undervisning i skolan så vitt möjligt sammanfördes, bäst på en eller ett par händer, och bättre begränsades till tid och omfattning.

Domkapitlet i Uppsala har anfört, att de sakkunniga, i sin iver att inom de bestående läroämnena finna anknytningspunkter för nykterhetsfrågans behandling, icke alltid syntes hava varit på sin vakt mot faran att vilja skaffa rum för densamma även på punkter, där den svårligen kunde sägas »på naturligt sätt» foga sig in i undervisningen. Genom ett allt för ivrigt sökande efter anknytningspunkter kunde man komma att motverka i stället för att befrämja nykterhetsintresset.

Domkapitlet i Lund har framställt vissa betänkligheter mot det forcerade sätt, varpå ifrågavarande undervisning enligt de sakkunnigas förslag skulle bedrivas. Det syntes domkapitlet, som hade man all anledning befara, att nykterhetsundervisningens uppdelning på de tre ovannämnda skolämnena och samma undervisnings meddelande jämväl i förbindelse med andra ämnen skulle skadligt inverka såväl på undervisningen överhuvud som på denna nykterhetsundervisning själv. Domkapitlet ansåge det riktigaaste vara, att vid nykterhetsundervisningen tyngdpunkten förlades, ej till två eller tre skolämnena, utan till ettdera av ämnena historia med samhällslära eller biologi med hälsolära. Vidare funne domkapitlet det betänkligt att inom det särskilda skolämnet anbefalla en mångfald anknytningspunkter för nykterhetsundervisningen.

Liknande erinringar mot de sakkunnigas förslag hava gjorts även av vissa andra domkapitel.

Svenska sällskapet för nykterhet och folkuppfostran, vilket i det stora hela gillat de sakkunnigas förslag i avseende å nykterhetsundervisningens uppdelande på olika ämnen, har framhållit, att nykterhetsfrågans behandling främst borde anknytas till

ämnena kristendom och historia och icke till så stor del, som hittills skett, till ämnet naturlära. Dels vore nämligen den vetenskapliga diskussionen i ämnet långt ifrån avslutad, dels erbjöde ämnet, om det skulle tjäna såsom den huvudsakliga anknytningspunkten vid framställning av nykterhetsfrågan, stora frestelser till ensidighet.

Departementschefen.

De erinringar, som framkommit mot de sakkunnigas uttalanden i förevarande hänseende, lära ej kunna fränkännas ett visst berättigande. Även om man måste ansluta sig till de sakkunnigas mening, att alkoholläran icke bör förekomma såsom särskilt läroämne vid någon av de läroanstalter, varom här kan vara fråga, måste det å andra sidan vara angeläget att undvika, att genom för stark splittring av denna undervisning resultatet av densamma äventyras. Särskilt vid sådana läroanstalter, där undervisning i nykterhetsfrågan skulle meddelas av ett flertal lärare, av vilka endast vissa kunna antagas hava erhållit därför lämpad utbildning, torde det för vinnande av planmässighet och effektivitet i undervisningen vara nödvändigt att eftersträva en viss koncentration av densamma, såväl beträffande fördelningen mellan olika läroämnen som ock i fråga om undervisningen inom de särskilda ämnena. Dessa synpunkter böra därför enligt min mening i görligaste mån vinna beaktande vid utarbetandet av kursplaner och metodiska anvisningar för ifrågavarande undervisning.

Nykterhetsundervisningens omfattning vid olika läroanstalter m. m.

Jag övergår nu till att redogöra för huru de sakkunniga tänkt sig nykterhetsundervisningens omfattning vid olika läroanstalter m. m. samt för det huvudsakliga av de invändningar, som gjorts mot de härutinnan framställda förslagen.

Folk- och småskolan.

Vad då först och främst *folk- och småskolan* beträffar, framhålla de sakkunniga, att den nykterhetsundervisning, som såväl här som i andra skolor, där lärjungarna befunne sig på samma åldersstadium, borde bringas, ej syntes så mycket böra hava till mål att genom inlärande av en mängd fakta giva ett visst mått av kunskaper, utan huvudsakligen borde hava i ögonsikte att påverka lärjungarnas viljeliv och deras uppfattning. Huvudvikten borde synbarligen ligga på att ingiva barnen en verklig förståelse för de hygieniska och sociala sidorna av nykterhetsfrågan. De sakkunniga ville därjämte framhålla, att folkskolan vid behandlingen av nykterhetsfrågan i viss mån intoge en särställning i förhållande till övriga skolor därutinnan, att klasserna i samtliga ämnen här undervisades av en och samme lärare. Denne kunde nämligen beröra frågan vid det ämne, han funne härför erbjuda anknytningspunkter, och sålunda vid olika ämnen låta olika sidor av spörsmålet komma till belysning.

Det hade nog varit lyckligast, om undervisningens tyngdpunkt även

i folkskolan kunnat läggas på den sociala sidan av alkoholspörsmålet, eftersom främjandet av den allmänna folknykterheten i vårt land stode i oupplösligt samband med en klar folkuppfattning av detta spörsmåls rent sociala karaktär. Det stötte emellertid på rätt stora svårigheter att för barn i skolåldern (som i allmänhet räckte tills de bleve högst 13 år) lämna någon mera ingående utredning i sociala frågor. Sådan undervisning hörde givetvis mera hemma i fortsättningsskolan, där eleverna nått en större mognad. Men även i den egentliga folkskolans högsta klass torde det dock vara möjligt att vid undervisningen få fram sociala synpunkter, så att de bleve tillgängliga för barnens uppfattningsförmåga. I största utsträckning kunde detta ske vid *historieundervisningen*. Det vore nämligen tydligt, särskilt om man toge hänsyn till folkskolebarnens nivå, att de sociala företeelserna helst borde sättas i sitt historiska sammanhang för att kunna avvinnas intresse och förstående. I de lägsta klasserna borde enligt de sakkunnigas förmenande nykterhetsundervisningen förekomma i form av enkla berättelser och i samband med anvisningar rörande den personliga hygienien samt anknytas till undervisningen i de ämnen, där läraren så funne lämpligt. I folkskolans högre klasser borde i samband med undervisningen i *naturkunnighet* frågans rent hygieniska och fysiologiska synpunkter erhålla en så vitt möjligt ingående behandling. Således borde tyngdpunkten i nykterhetsundervisningen här läggas till ämnena hälsolära och, såsom ovan nämnts, historia. Det vore nämligen givet, att de frågor, som härvid trädde i förgrunden, vore för barn i den ålder, varom här vore fråga, de lättfattligaste. Under det de sakkunniga sålunda ansåge den planmässiga nykterhetsundervisningen i folkskolans högre klasser böra huvudsakligen förläggas till ämnena historia och naturkunnighet, hade de sakkunniga ingalunda förbisett, att undervisning om alkoholläran kunde och borde meddelas även i samband med andra ämnen. Vad särskilt flickornas undervisning anginge, syntes undervisningen i *huslig ekonomi* erbjuda ett lämpligt tillfälle att beröra frågan från födoämneslärans synpunkt. Vidare borde givetvis också vid *kristendomsundervisningen* de etiska, ej minst de sociala sidorna av frågan erhålla behörigt beaktande. Slutligen ville de sakkunniga erinra därom, att ämnet *hembygds-kunskap*, därest detta ämne bleve infört å folkskolans undervisningsplan, syntes böra erbjuda synnerligen konkreta anknytningar med frågan om rusdryckerna och deras verkningar.

I fråga om den av folkundervisningskommittén föreslagna obligatoriska *fortsättningsskolan* anse de sakkunniga, att för den ungdom, som i denna skola skulle komma att få sin utbildning och i allmänhet hade nått en

mognare ålder, nykterhetsfrågans olika problem med fördel kunde framställas. I likhet med vad folkundervisningskommittén rörande denna fråga yttrat, framhålla de sakkunniga vikten av att spörsmålen komma till sin fulla belysning i samband med de föreslagna ämnena *medborgarkunskap* och *arbetskunskap*. Utöver vad nämnda kommitté föreslagit, framhålla de sakkunniga, att i samband med ämnet medborgarkunskap lämpligt tillfälle torde erbjudas att mera ingående framhålla alkoholspörsmålets sociala sidor.

I anslutning till sin förut omnämnda kritik av de grundläggande principerna för de sakkunnigas förslag framhåller *socialstyrelsen*, att de sakkunniga visserligen vid upprepade tillfällen principiellt uttalat sin anslutning till den numera allmänt erkända uppfattningen, att nykterhetsfrågan framför allt vore av social innebörd och att sålunda den ifrågavarande undervisningen borde anpassa sig därefter. Det syntes emellertid, som om de sakkunniga icke helt velat taga de praktiska konsekvenserna av en sådan ståndpunkt. Det stora flertalet av landets befolkning eller de, vilka finge sin skolutbildning enbart i folkskolorna, skulle enligt de sakkunnigas förslag komma att få sin nykterhetsundervisning i huvudsak inriktad på den hygieniska och fysiologiska sidan av alkoholfrågan. Då samma invändning i huvudsak gällde jämväl den ytterligare form av nykterhetsundervisning, som jämlikt förslaget, förutom undervisningen i folkskolan, skulle komma den stora allmänheten till del, nämligen den, som skulle anordnas för arméns och marinens manskap, så skulle den egentliga folkundervisningen i nykterhetsfrågan allt igenom erhålla en enligt styrelsens mening allt för ensidig läggning.

Styrelsen för centralförbundet för nykterhetsundervisning instämmer i de sakkunnigas förslag, att huvudvikten vid nykterhetsfrågans behandling på ett lägre stadium av skolan skulle läggas vid den hygieniska sidan, men framhåller, att vissa sociala synpunkter kunde även på ett lägre stadium bliva fullt begripliga och väcka intresse. Genom biografier och historiska skildringar kunde denna undervisning kompletteras, så att de olika sidorna av alkoholbrukets sociala verkningar kunde uppfattas av så unga elever som folkskolans lärjungar. Vidare anför styrelsen, att styrelsen helst skulle sett, att hälsolära med nykterhetsundervisning upptagits som särskilt ämne å folkskolans läsordning. Men då detta önskemål icke torde kunna förverkligas, borde betonas vikten av att varje folkskolelärjunge under sjätte skolåret måtte få en sammanhängande framställning av ämnets olika sidor. Styrelsen erinrade om att enligt förslaget till ny normalplan såväl hälsolära som tiden efter år 1809 i svenska historien lästes ungefär samtidigt. De båda ämnena kunde sålunda komplettera varandra, då det gällde att giva huvudparten av vårt folks barn en rätt uppfattning av alkoholbrukets faror såväl för den enskilde som för samhället.

Folkskolöverstyrelsen anför beträffande nykterhetsundervisningen i folkskolan, att det vore uppenbart, att frågan om denna undervisnings ordnande på det närmaste sammanhängande med frågan om skolans läroplan i det hela. Då nu överstyrelsen erhållit Kungl. Maj:ts uppdrag att avgiva utlåtande angående folkundervisningskommitténs förslag till ny normalplan för folkskolan och detta omfattande ärende läge under behandling inom överstyrelsen, funne sig överstyrelsen icke för närvarande kunna inlåta sig närmare på frågan om planen för nykterhetsundervisningen i denna skola. Vid fullgörandet av det givna uppdraget skulle överstyrelsen icke underlåta att, så långt

överstyrelsen funne det förenligt med riktiga principer för skolundervisningens anordning, tillgodogöra sig de av de sakkunniga lämnade anvisningarna och framställda förslagen. Frågan om undervisningsplanen för den framtida fortsättningsskolan befunne sig i samma läge som frågan om folkskolans normalplan. Överstyrelsen finge därför med avseende på undervisningen i fortsättningsskolan hänvisa till vad anförts rörande samma undervisning i folkskolan. — Beträffande den högre folkskolan, om vilken de sakkunniga ej särskilt uttalat sig, påpekades, att nykterhetsundervisningen i den högre folkskolan med hänsyn till lärjungarnas ålder skulle bliva av samma art som i fortsättningsskolan men till följd av den längre undervisningstiden kunde få något större omfång än i denna. Vid sin befattning med de högre folkskolorna skulle överstyrelsen givetvis tillse, att den ifrågavarande undervisningen där bleve i tillbörlig mån tillgodosedd.

Beträffande nykterhetsundervisningen i folkskolor och småskolor torde böra uppmärksammas, att den fara för splittring, varom jag i det föregående yttrat mig, endast i ringa grad är förhanden, då nämligen, såsom de sakkunniga erinrat, i dessa skolor undervisningen av särskilda lärjungegrupper i regel omhänderhaves av en enda lärare. Därest vid lärarutbildningen tillräckligt avseende fästes vid angelägenheten av att lärarna vinna kompetens att meddela undervisning även i alkoholläran, synas jämförelsevis ringa svårigheter möta att här ordna denna undervisning på ett tillfredsställande sätt. Givetvis måste man emellertid räkna med att för de yngre barnen undervisningen näppeligen kan läggas så, att de sociala synpunkterna i nykterhetsspörsmålet komma att intaga främsta rummet.

Huru denna undervisning bör i detalj ordnas vid folkskolor och småskolor samt folkskolans överbyggnader torde emellertid, såsom ock av folkskolöverstyrelsen framhållits, lämpligen böra komma under omprövning vid fastställande av nya undervisningsplaner för de olika grupperna av läroanstalter.

I fråga om nykterhetsundervisningens ordnande vid de *högre allmänna läroverken* fästa de sakkunniga uppmärksamheten därpå, att undervisningen här träffade elever, vilka i genomsnitt tillbringade en längre tid i skolan och uppnådde en mognare ålder och för vilka följaktligen ett mera omfattande och djupare ingående på alkoholspörsmålets olika sidor kunde vara på sin plats. I de högre allmänna läroverken erhöles blivande lärare, officerare, präster m. fl. sin grundläggande utbildning, varförutom den ungdom, som här finge sin uppfostran, kunde väntas på grund av sin högre bildningsgrad komma att intaga platser i samhället, på vilkas innehavare med rätta kunde ställas större krav på social ansvars känsla. Då dessutom skolungdomen i de allmänna läroverken tillhörde eller i regel komme att tillhöra de samhällsklasser, vilka mera sällan komme i direkt och personlig

Departement-
schefen.

Allmänna
läroverk m. fl.

beröring med de fruktansvärda verkningar, som alkoholmissbruket så ofta medförde inom de bredare samhällslagren, så borde det från synpunkten av medborgarfostran vara högeligen önskvärt, för att icke säga nödvändigt, att denna ungdom i samband med sina egna studier i samhällskunskap finge en så ingående kännedom som möjligt om rusdrycksmissbrukets sociala verkningar.

Alkoholspörsmålet borde just därför i dessa läroanstalter behandlas med särskild hänsyn till dess sociala betydelse. Givetvis borde spørsmålets olika sidor i dessa skolor komma till belysning i samband med olika undervisningsämnen. Först och främst syntes undervisningen i historia med samhällskunskap böra giva många och goda tillfällen att framdraga och belysa spørsmålets sociala problem. Dessutom borde andra sidor av nykterhetsfrågan komma till synes vid undervisningen i biologi samt i kristendom med kyrkohistoria och religionshistoria. Härförutom borde frågan kunna beröras även i andra ämnen, sådana som filosofisk propeudeutik (psykologi) och kemi, vad sistnämnda ämne beträffade särskilt med hänsyn till rusdryckernas kemiska egenskaper och tekniska tillverkning.

I fråga om det s. k. mellanskolestadiet, d. v. s. realskolor, samskolor, kommunala mellanskolor och högre folkskolor, ävensom i fråga om de högre flickskolorna kunde i tillämpliga delar gälla detsamma som beträffande de högre allmänna läroverken.

Läroverksöverstyrelsen har, såsom redan förut är nämnt (sid. 23), uttalat den meningen, att vid de allmänna läroverken tyngdpunkten i nykterhetsundervisningen borde förläggas till ämnet historia, varför ur de metodiska anvisningarna för ämnet biologi borde utgå de punkter, som berörde alkoholspörsmålets sociala sidor, nämligen alkoholförbrukningens sammanhang med dödlighet, brott och olycksfall, alkoholmissbrukets följder i ekonomiskt avseende ävensom dess följder i fysiskt och intellektuellt avseende för kommande släktled. En sådan omläggning av nykterhetsundervisningen borde icke föranleda någon ändring i eller tillägg till de för realskolan och gymnasiet fastställda kursplaner. Däremot kunde det vara lämpligt, att vissa huvudpunkter i de av de sakkunniga uppställda grundlinjerna rörande nykterhetsundervisningens anknytning till kristendom och historia inpassades i de metodiska anvisningar, som åtföljde kursplanerna för sagda ämnen. För nykterhetsundervisningen i samband med undervisningen i biologi syntes nu uppställda metodiska anvisningar böra bibehållas med förut angivna utslutningar.

Sveriges studerande ungdoms helnykterhetsförbund anför beträffande nykterhetsundervisningen vid de allmänna läroverken bland annat följande:

Varje försök till ordnande av ifrågavarande undervisning, som icke utginge ifrån att de nuvarande läroverkslärarna — betraktade som kår — hyste ett blott matt intresse för nykterhetsundervisningen, vore dömt att misslyckas. Om man strävade till den förening av värme med objektivitet vid denna undervisning, som ensamt kunde göra ett bestående intryck, så vore det en *conditio sine qua non*, att den meddelades endast av lärare, besjälade av intresse för uppgiften och med omfattande kunskaper.

Med säkerhet skulle en undervisning, som fördelades på tre ämnen, erbjuda en splittrad, föga planmässig bild. Den ene lärarens synpunkter komme att sakna samband, ja stå i strid med den andres. Först när alla dessa synpunkter av en lärare med grundlig och allsidig bildning bringades att konvergera mot en punkt, skapades hos eleverna ett bestående helhetsintryck. Den förestående gymnasierformen erhöjde ett osökt tillfälle att nå detta mål. Inom ramen av en verklig samhällslära, vilken som självständigt ämne ersatte den ensidigt statsrättsliga statskunskap, som hittills i samband med ämnet historia varit undervisningsämne i de högsta klasserna, hade en planmässig nykterhetsundervisning sin givna plats. Det kunde icke förnekas, att en lösning efter dessa linjer skulle gripa djupare i de svenska läroverkens nuvarande organisation än de sakkunnigas förslag, att dess genomförande skulle komma att erbjuda betydligt större svårigheter, men detta av förbundet framlagda förslag hade med säkerhet den förtjänsten gent emot de sakkunnigas att vara — en lösning.

Styrelsen för centralförbundet för nykterhetsundervisning anser likaledes, att därest samhällsläran upptages som självständigt ämne på gymnasiet undervisningsplan, nykterhetsundervisningen å gymnasietadiet bör anknytas till detta ämne. Tills en sådan reform eventuellt kunne genomföras, borde nykterhetsundervisningen i de allmänna läroverken och med dem likställda läroanstalter tillgodoses åtminstone i den omfattning, de sakkunniga angivit. Skulle denna undervisning bliva tillfredsställande, vore dock utan tvivel mera detaljerade föreskrifter därom i kursplanerna av stor betydelse.

Jag har i det föregående framhållit angelägenheten av att så vitt möjligt undvika splittring i den nykterhetsundervisning, som meddelas vid olika läroanstalter, och denna synpunkt torde böra särskilt uppmärksammas beträffande de allmänna läroverken, där undervisningen på detta område skulle ligga i händerna på ett flertal lärare. Då det väl får anses givet, att åtminstone vid dessa läroanstalter det är de sociala synpunkterna i nykterhetsproblemet, som böra få företrädet vid undervisningen, vill det synas naturligt, att, såsom ock från läroverksöverstyrelsens sida uttalats, nykterhetsundervisningen vid de allmänna läroverken koncentreras kring ämnet historia. Jag kan således i denna del ansluta mig till vad läroverksöverstyrelsen anfört, och torde i enlighet härmed vissa ändringar böra vidtagas i de metodiska anvisningarna för ämnena kristendom, historia och biologi.

Departement-
chefen.

I fråga om nykterhetsundervisningen vid *folkhögskolorna* erinra de sakkunniga därom, att folkhögskolorna icke vore bundna av några utav statsmyndigheter fastställda reglementariska föreskrifter rörande de ämnen och kurser, som skulle ingå i deras läroplan. Någon ändring härutinnan i avseende å nykterhetsundervisningen ville de sakkunniga icke ifrågasätta. I övrigt hänvisa de sakkunniga till ett av folkhögskolinspektören E. Ingers avgivet yttrande i frågan, däri Ingers anfört följande:

Folkhög-
skolorna.

Nyktterhetsundervisning är ett ämne, som så att säga ger sig av sig självt inom folkhögskolans program. Även där man icke har särskilda lärotimmar anslagna åt ämnet, måste man i folkhögskolans undervisning stöta på så många anknytningspunkter för nyktterhetsspörsmålet, att detta helt enkelt icke kan förbigås. I alla dessa skolor förekommer undervisning i hälsolära, stats- och kommunalkunskap samt nationalekonomi, och inom dessa m. fl. ämnen givas rikliga tillfällen att komma in på olika sidor av denna fråga: de hygieniska, legislativa, ekonomiska och sociala.

I anslutning härtill uttala de sakkunniga önskvärdheten av att vid de av folkhögskolinspektören anförda ämnena de synpunkter må komma till beaktande, till vilka de sakkunniga hänvisat i fråga om nyktterhetsfrågans behandling i övriga läroanstalter.

Folkskolöverstyrelsen har, med hänvisning i övrigt till folkhögskolinspektörens yttrande, instämt med de sakkunniga däri, att de fria former i avseende å undervisningens ordnande, som folkhögskolorna äga, måtte bevaras även i fråga om nyktterhetsundervisningen.

Departement-
schefen.

Mot de uttalanden, som under denna punkt förekommit, har jag icke någon erinran att göra.

Armén och
flottan.

Beträffande nyktterhetsundervisningen inom *armén* och *flottan* anför de sakkunniga, att vid skilda tillfällen framhållits, hurusom de stora skaror av ungdom, som samlades på olika ställen i landet såsom fast anställda vid armén och flottan eller för fullgörande av sin värnplikt, borde bliva föremål för en planmässig undervisning i förevarande ämne. De sakkunniga anslöte sig till fullo till en dylik uppfattning och ville, utan att anse sig behöva närmare motivera densamma, framhålla, hurusom de yttre förhållanden, under vilka den militära utbildningen framdeles komme att bedrivas, i väsentligt högre grad än förr möjliggjorde ett beaktande av nyktterhetsspörsmålen i samband med den rent militära undervisningen.

I fråga om sättet för nyktterhetsundervisningens anordnande bland manskapet ville de sakkunniga framhålla, att, då det ej torde kunna ifrågasättas, att den skulle meddelas av särskilt tillkallade lärare, och den dessutom enligt de sakkunnigas mening borde ske i samband med den militära utbildningen, densamma borde läggas i befälets hand. Det befäl, som omhändertog manskapets militära och dagliga utbildning, borde följaktligen få sig anförtrott uppgiften att vid denna framhålla och belysa lämpliga sidor av alkoholspörsmålet, och det syntes härvid ligga nära till hands, att sådana synpunkter i första rummet borde vinna beaktande, vilka närmare sammanhörde med militära frågor, såsom exempelvis alkoholens förhållande till idrott, till skjutskicklighet, till marschduglighet, till ut-

hållighet i allmänhet och dylikt ävensom dess betydelse i disciplinärt avseende.

Då de sakkunniga som sin åsikt uttalat, att nykterhetsundervisningen bland manskapet borde ske i förening med den rent militära utbildningen, ville de sakkunniga framhålla, att de därvid avsett den enskilda utbildningen, som vore förlagd till början av bevärningsrekrytskolan. Det vore under sådana förhållanden givet, att denna undervisning borde anordnas så, att den nådde var och en av manskapet särskilt, och syntes den följaktligen ej böra meddelas detsamma i större formationer, utan givas kompanivis (respektive batteri- och skvadronvis) och ske under vederbörande kompanichefs (respektive batteri- och skvadronchefs) ledning. I fråga om flottan borde motsvarande förhållanden gälla.

Av de militära myndigheter, vilka yttrat sig i ämnet, hava några förklarat sig intet hava att invända mot vad de sakkunniga sålunda föreslagit om anordnande av nykterhetsundervisning för arméns och marinens personal; andra åter hava framställt skarpa anmärkningar mot förslaget.

Chefen för andra arméfördelningen anför sålunda: Den fastställda utbildningstiden för olika kategorier av de värnpliktiga vore ingalunda beräknad med hänsyn till möjligheten att lämna rum för annan undervisning än den, som erfordrades för den militära daningen; tvärtom hade från kompetent håll bestämt framhållits, hurusom denna tid vore att betrakta såsom ett minimum. Han ansåge det obehöfligt och olämpligt att betunga den militära utbildningen med en undervisning, som läge på sidan om det militära området och som för övrigt vore av så omtvistad natur som den här ifrågavarande.

Chefen för fjärde arméfördelningen avstyrker på det bestämdaste all nykterhetsundervisning på tvångets väg inom armén, dels på grund av svårigheten att få tid därtill med den nuvarande utbildningstiden, som väl behövdes för sitt egentliga syfte, den rent militära uppfostran, dels ock av det skäl, att en så ordnad nykterhetsundervisning, som de sakkunniga föreslagit, skulle kunna medföra vådor i disciplinärt avseende, då förmännen skulle vara nödsakade att i en icke militär fråga framställa åsikter, som de kanske icke hyste, och utöva tvång på de underlydande i en viss riktning.

Chefen för generalstaben hänvisar till att enligt gällande instruktioner för rekryt- och underbefälsutbildningen nykterhetsundervisning redan vore föreskriven vid den militära utbildningen. En ytterligare utvidgning av denna undervisning syntes dels ur militär synpunkt ej vara av behovet påkallad, dels icke finna plats på det fullt upptagna utbildningsprogrammet. De sakkunniga framhölle visserligen, att de yttre förhållanden, under vilka den militära utbildningen framdeles komme att bedrivas, i väsentligt högre grad än förr möjliggjorde ett beaktande av nykterhetsspörsmålen i samband med den rent militära undervisningen, men i den mån detta yttrande innebure, att den ökade övningstiden skulle bereda tillfälle att under värnpliktsövningarna ägna mera tid än tillföre åt undervisning i icke militära ämnen, vore chefen för generalstaben tvungen att däremot inlägga en bestämd gensaga. Övningstiden vore allt fortfarande vid alla truppslag så knappt tillmätt, att någon minskning

av den för det rent militära utbildningsarbetet förfogbara tiden till förmån för andra ämnen icke vore möjlig.

Några av de hörda myndigheterna framhålla, att behandlingen av nykterhetsspörsmålet i »Undervisning för infanteristen» och motsvarande instruktioner skulle kunna göras mera omfattande, varigenom syftemålet med de av de sakkunniga framställda förslagen delvis skulle vinnas.

Av de icke-militära myndigheter, som yttrat sig i denna punkt, har *karolinska institutets lärarkollegium* ansett det icke vara lämpligt, att nykterhetsundervisningen inom armén och marinen obligatoriskt uppdroges åt militärbefälet, vars kompetens och håg att sköta detta uppdrag torde ställa sig synnerligen ojämnt. Såsom en konsekvens härav följde, att kollegiet ansåge en särskild utbildning av militärbefälet till lärare på detta område överflödigt. — Två av kollegiets medlemmar förklarade sig emellertid i avgiven reservation icke finna anledning att till kritik upptaga de sakkunnigas förslag i denna del.

Svenska sällskapet för nykterhet och folkuppfostran anser, att ett obligatoriskt åliggande för officerare och underofficerare att meddela nykterhetsundervisning icke bör ifrågakomma utöver vad instruktionsböckerna giva anledning till, i synnerhet då det ju knappast torde vara tänkbart, att deras strängt belastade tid medgäve en vidlyftigare undervisning i ämnet.

Departementschefen.

Beträffande det förslag, som av de sakkunniga sålunda framställts om meddelande av planmässig nykterhetsundervisning åt arméns och marinens personal i samband med den militära och dagliga utbildningen, har jag efter samråd med cheferna för lantförsvars- och sjöförsvarsdepartementen kommit till den uppfattningen, att, ehuru denna tanke är väl värd beaktande, det knappast låter sig göra att på ett verksamt sätt bringa densamma till utförande utan förfång för den militära utbildningen. Jag är dock övertygad, att nykterhetsspörsmålen, som redan enligt nu gällande föreskrifter skola behandlas vid manskapets utbildning, även framgent komma att därvid uppmärksammas. Ett uppslag, som därvid torde kunna bliva till gagn och som synes lätt kunna genomföras, är förslaget, att dessa spörsmål skulle erhålla en utförligare behandling i soldatinstruktionerna och motsvarande handledningar. Därigenom skulle även för saken särskilt intresserade officerare lättare beredas tillfälle att mera uppmärksamma detta ämne.

Konfirmationsundervisningen.

I fråga om nykterhetsfrågans behandling i samband med den etiska delen av *konfirmationsundervisningen* anföra de sakkunniga, att de hade sig bekant, att redan nu i många fall sådan ägde rum, men det syntes högeligen önskvärt, att det bleve en allmän regel, enär frågan då, om undervisningen över huvud sköttes på ett rätt sätt, komme i ett sådant sammanhang, att dess behandling borde kunna göra ett djupt och varaktigt intryck. Då det nu emellertid vore en gammal hävd med djupa rötter i det

allmänna medvetandet, att den närmare anordningen av konfirmationsundervisningen med stor frihet överlätes åt den enskilde prästen, ville de sakkunniga icke föreslå några föreskrifter i antydd riktning utan nöja sig med att ifrågasätta, huruvida icke domkapitlet borde i cirkulär till prästerskapet påpeka sakens vikt.

Av de domkapitel, vilka yttrat sig särskilt i denna fråga, har *domkapitlet i Strängnäs* avstyrkt det föreslagna cirkuläret, *domkapitlet i Växjö* förklarat sig ej kunna förorda detsamma och *domkapitlet i Luleå* funnit det obehövt, varemot *domkapitlet i Västerås* förklarat sig icke hava något att invända däremot.

Man torde enligt min mening kunna förutsätta såsom givet, att redan under nuvarande förhållanden nykterhetsspörsmålen i regel erhålla tillbörligt beaktande vid konfirmationsundervisningen, och därest på ett eller annat ställe så icke skulle vara förhållandet, lärar med visshet kunna förutsättas, att vederbörande konsistorium icke lämnar sådant utan uppmärksamhet.

Departementschefen.

I fråga om utbildandet av lärare för att handhåva nykterhetsundervisningen inom olika läroanstalter och för arméns och marinens personal anföra de sakkunniga till en början, att en av de viktigaste förutsättningarna för en rationellt bedriven, planmässig nykterhetsundervisning i skolan vore en hos vederbörande lärare förefintlig sakkunskap på området. Lärarnas utbildning i och för ernående av en dylik sakkunskap vore följaktligen en fråga, varåt uppmärksamheten i hög grad borde riktas, och de sakkunniga hade jämval tagit detta spörsmål i skärskådande. Givet vore då först och främst, att den utbildning, som vissa för lärare av olika kategorier avsedda speciella föreläsningskurser i nykterhetsfrågan vore ämnade att bibringa, erbjöde en god grund för fortsatt meddelande av undervisning i frågan. Då emellertid dessa speciella fortbildningskurser endast kunde stå öppna för ett relativt fåtal lärare, måste den erforderliga utbildningen i ämnet för att kunna komma alla lärare till del meddelas i samband med själva lärarutbildningen. De sakkunniga hade härvid närmast haft tanken riktad på dels de lärare, som hade att i folk- och småskolorna undervisa den största delen av landets barn, dels ock på de lärare, som hade sig anförtrodd vården och utbildningen av de värnpliktiga, d. v. s. med andra ord arméns och flottans officerare och underofficerare.

Lärarutbildningen i allmänhet.

Härom anför *socialstyrelsen*, att det syntes vara naturligt, att lärarutbildningen meddelades vid universiteten, högskolorna och seminarierna. Vidare låge det i sakens natur, att utbildningen skulle anordnas på så sätt, att de blivande lärarna erhöles en djupare inblick i och närmare kännedom om just de delar av alkoholspörsmålet, dit nykterhetsundervisningens tyngdpunkt skulle förläggas. De sakkunniga syntes emellertid i sitt förslag i väsentliga delar hava frångått dessa synpunkter, då de bibehöllit

centralförbundets sommarkurser utan att framlägga något bärande skäl, varför icke lärarutbildningen jämväl i alkoholläran skulle kunna erhållas där, varest den primära utbildningen för lärarkallet i övrigt meddelades.

Sveriges studerande ungdoms helnykterhetsförbund anmärker, att de sakkunniga, som betonade vikten av lärarnas utbildning, icke föresloge någon sammanhängande, grundläggande undervisning för dem utan framhölle den komplettering av utbildningen, som stode till buds i form av centralförbundets kurser.

Departement-
schefen.

Det synes mig aldeles klart, att den utbildning, som kan för lärarna vara erforderlig för vinnande av kompetens att meddela undervisning rörande nykterhetsfrågan, helst bör beredas dem i sammanhang med lärarutbildningen i övrigt, således — om jag här bortser från arméns och marinens officerare och underofficerare, till vilka jag återkommer i den följande framställningen — vid universiteten och de enskilda högskolorna samt vid seminarierna. Såsom jag redan förut antytt, resa sig emellertid häremot beaktansvärda hinder, och det är även påtagligt, att verkningarna av de åtgärder, som i berörda hänseende må kunna vidtagas vid nämnda läroanstalter, först efter en avsevärd tid kunna framträda. Under dessa förhållanden torde man tills vidare få anlita även andra utvägar för att bereda åtminstone någon del av lärarkåren tillräcklig utbildning i förevarande avseende; jag syftar härmed i främsta rummet på de hittills av centralförbundet för nykterhetsundervisning anordnade kurserna, vilka sålunda torde få anses åtminstone under en tid framåt hava en given uppgift att fylla. Om dessa kurser kommer jag att här efteråt närmare yttra mig.

Universi-
teten.

Beträffande läroverks- och seminarielärarnas utbildning med avseende å önskvärd kompetens för meddelande — i samband med olika läroämnen — av nykterhetsundervisning hava de sakkunniga framhållit vikten av att blivande lärare i samband med sina universitetsstudier erhöles kännedom om de sidor av alkoholspörsmålet, som de vid undervisningen inom läroverk eller seminarier komme att beröra. De sakkunniga hava därvid åberopat ett uttalande i nykterhetskommitténs underdåniga utlåtande den 23 augusti 1912, där det dels talades om »det undervisningsbehov, som måste erkännas föreligga vid våra universitet i och för utbildande av de lärare, som ha att i rikets läroverk och seminarier meddela undervisning rörande alkoholens verkningar», dels ifrågasattes, huruvida icke »universiteten böra åläggas att meddela obligatorisk undervisning över alkoholforskningens metoder och resultat åt alla dem, som avlägga examen, berättigande att söka lärarbefattning med skyldighet att undervisa på detta område. Men godkänner man denna princip, måste anslag beviljas för avlönande av universitetslärare med åliggande att upprätthålla denna un-

dervisning. — —>. I det ifrågavarande utlåtandet sades däremot — erinra de sakkunniga — intet i fråga om blivande historielärares eventuella behov av undervisning rörande alkoholens sociala verkningar eller nykterhetssträvandenas historiska utveckling.

En anordning i den riktning, som anbefalldes i det nyss citerade utlåtandet, syntes komma till stånd vid universitetet i Uppsala. Enligt fastställda bestämmelser rörande undervisningsskyldigheten för professorerna i hygien och bakteriologi vid detta universitet skulle det åligga nämnda befattningshavare att varje hösttermin giva en kurs i hygien för blivande lärare, omfattande minst 30 undervisningstimmar (föreläsningar och laborationer). I den plan för denna undervisning, som framlagts av professurens nuvarande innehavare G. Wirgin, hade även upptagits ämnet alkoholundervisning med följande underrubriker: den svenska rusdryckslagstiftningen, alkoholbrukets psykologiska och moraliska följder, alkoholens fysiologiska verkningar samt alkoholbrukets sociala följder. Önskvärt vore givetvis, att denna kurs bleve obligatorisk för blivande lärare, liksom ock att en motsvarande anordning kunde komma till stånd vid universitetet i Lund. Enligt vad de sakkunniga inhämtat, skulle en sådan kurs därstädes kunna anordnas för en årlig kostnad av omkring 2,000 kronor.

Vad särskilt beträffade de blivande lärarna i historia hade de sakkunniga visserligen ej kunnat underlåta att skänka sitt erkännande åt den uppfattningen, att dessa lärare på grund av läggningen och omfattningen av sina studier borde hava tillräckliga förutsättningar att på egen hand skaffa sig kunskaper rörande alkoholspörsmålets sociala sidor; men de sakkunniga ville likväl som sin åsikt uttala, att större garantier för dessa lärarens kompetens att undervisa i förevarande ämne givetvis skulle erhållas, därest vid universiteten för dem gäves en överblick över alkoholfrågan närmast i anslutning till undervisningen i nationalekonomi eller statistik (respektive sociologi) ungefär i enlighet med vad rörande den ovannämnda kursen i hygien vore föreslaget. En dylik översikt torde särskilt förtjäna beaktande med hänsyn till blivande seminarielärare, som enligt de nyaste bestämmelserna skulle undervisa i ämnet ekonomilära och för vilkas kompetens härutinnan intet vore åtgjort. Slutligen ville de sakkunniga i detta sammanhang framhålla det högeligen önskvärda uti att även blivande präster, domare och ämbetsmän i samband med sina universitetsstudier finge någon kännedom om alkoholbrukets sociala verkningar.

I fråga om lärarnas utbildning vid universiteten anför *läroverksöverstyrelsen*, att lärarna i kristendom och historia redan genom examensstudier i sina speciella ämnen syntes utan särskild kurs i alkohollära vara eller kunna göra sig skickade att meddela undervisning över de delar av ämnena kristendom och historia, som avhandlade nyk-

terhetsspörsmålet. Beträffande åter lärarna i biologi, som hade att undervisa i hälsolära, utan att man för dem upprättat någon universitetskurs i ämnet, syntes en obligatorisk kurs i allmän hygien komma att utgöra ett värdefullt tillskott i deras speciella utbildning för lärarkallet. Överstyrelsen delade således icke de sakkunnigas åsikt, att ifrågasättande universitetskurs borde göras obligatorisk för alla blivande lärare, men skulle dock finna det välbetänkt, om varje blivande lärare genom en föreskriven kurs i hygien och fysisk uppfostran bibringades ett vaket intresse för hygieniska frågor samt en klar uppfattning om den fysiska uppfostrans grundprinciper. En sådan kurs kunde emellertid icke föreskrivas såsom obligatorisk, förr än en motsvarande kurs blivit upprättad icke blott, såsom de sakkunniga föresloge, vid universiteten i Uppsala och Lund utan även vid Stockholms och Göteborgs högskolor. Därjämte borde nu meddelade kurser i hygien vid högre lärarinneseminarier i Stockholm och de privata högre lärarinneseminarierna i Stockholm, Göteborg och Lund¹⁾ så omläggas, att de skulle komma att beröra alla de frågor, som den ifrågasatta lärokursen i hygien och fysisk uppfostran vid universiteten och högskolorna omfattade.

Av universitetsmyndigheterna hava såväl de *teologiska, medicinska och filosofiska fakulteterna vid universitetet i Uppsala* som ock *det större akademiska konsistoriet därstädes* uttalat sig mot att den ifrågasättande kursen i hygien skulle göras obligatorisk för blivande lärare. Medicinska fakulteten framhåller, att professorn i hygien ännu icke hade till sitt förfogande egen institution med lämpliga lokaler och erforderlig assistans, varför kursen i hygien för blivande lärare icke kunde anordnas för ett större antal deltagare. Teologiska och filosofiska fakulteterna hava avstyrkt, att särskilda kurser i nykterhetsfrågan skulle anordnas för blivande historielärare, och det större konsistoriet har uttalat sig mot att någon särskild undervisning i alkoholspörsmålet, utöver vad som kan komma att meddelas i kursen i allmän hygien, skulle vid universitetet anordnas i samband med vissa andra föreslagna ämnen.

Medicinska fakulteten vid universitetet i Lund förklarar sig beredd att anordna en kurs, motsvarande den i Uppsala, för ett belopp av 2,000 kronor, såsom de sakkunniga föreslagit, och framhåller såsom önskemål, att fakulteten finge för kursen använda olika fackmän dels inom och dels utom fakulteten för att dymedelst i möjligaste mån tillfredsställa sakkunskapens krav.

Filosofiska fakulteten vid universitetet i Lund tillstyrker även anordnandet av den ifrågasatta kursen för lärare i biologi, under förutsättning att dess anordnande och ledande överlämnades åt medicinska fakulteten, så att garanti för verklig vetenskaplig objektiv undervisning erhöles.

Karolinska institutets lärarkollegium erinrar om ett i samband med förslaget till omorganisation av gymnastiska centralinstitutet framställt förslag, att värden om ungdomens fysiska fostran i alla riktningar, såväl teoretiskt som praktiskt, skulle uppdragas åt så kallade »sundhetslärare», som skulle utbildas vid den gymnastiska högskolan och undervisa icke blott i gymnastik, idrott, lekar och dylikt utan även i »sundhetslära», det vill säga i personlig hygien och även i de drag av samhällets hygien, som måste anses böra ingå i skolbildningen. Med denna undervisning kunde den del av alkoholläran, som vore avsedd att meddelas i skolan, naturligt förenas och få sin rätta belysning även ur etisk synpunkt. Beträffande kursen i allmän hygien för blivande lärare föreslår lärarkollegiet, att en dylik kurs anordnas även vid institutet. Där hade ju

¹⁾ Lärarinneseminarier i Lund har med slutet av vårterminen 1916 upphört med sin verksamhet.

sedan länge undervisning i hygien bedrivits och där finnes en hygienisk institution och ett hygieniskt museum med riklig undervisningsmaterie. Behov av en sådan kurs i Stockholm syntes föreligga, då numera ej så få blivande lärare i biologi studerade vid Stockholms högskola, och detsamma skulle säkerligen fortfarande bliva förhållandet, om framdeles undervisningen i hygien med alkohollära i en del läroverk skulle anförtros åt förenämnda »sundhetslärare».

Kanslern för rikets universitet anser sig böra bestämt avstyrka, att den vid Uppsala universitet anordnade kursen i allmän hygien gjordes obligatorisk för blivande lärare. Däremot tillstyrker kanslern anordnandet av en motsvarande kurs vid Lunds universitet och anför, att framdeles även en dylik kurs torde erfordras vid karolinska institutet.

Socialstyrelsen anmärker, att de sakkunniga icke föreslagit någon kurs för sådana blivande lärare, vilka bedreve sina studier vid Stockholms eller Göteborgs högskolor eller vid något av de högre lärarinneseminierna. Ett konsekvent genomförande av de utav styrelsen hävdade principerna fordrade givetvis, att åtgärder vidtoges för behörigt tillgodoseende även vid nu nämnda läroanstalter av behovet av fördjupad undervisning i alkoholläran. Vidare vore i detta sammanhang att anmärka, att undervisningens koncentrerung till de hygieniska och naturvetenskapliga delarna av alkoholläran vid de utav de sakkunniga förordade universitetskurserna i hygien i Uppsala och Lund icke kunde anses tillfredsställa styrelsens uppfattning av problemets huvudsakligen sociala och ekonomiska innebörd eller ens kunde sägas vara i överensstämmelse med de sakkunnigas egna principuttalanden i nämnda hänseenden.

Svenska sällskapet för nykterhet och folkuppfostran har i det stora hela gillat de åtgärder, som föreslagits för lärarnas vid de olika läroanstalterna utbildning, och därjämte framkastat frågan, huruvida ej, jännte en till någon medicinsk fakultet förlagd kurs i hygien, en dylik i samhällslära borde bliva obligatorisk för de akademiskt utbildade lärarna, prästerna däri inbegripna.

Sveriges studerande ungdoms helnykterhetsförbund anför, att den föreslagna kursen i allmän hygien för blivande lärares behov vore värdefull, men att densamma icke kunde giva den blivande läraren den helhetsbild av de sociala företeelserna, han borde äga. Först när den undervisning i nationalekonomi och statistik (sociologi), av vilken blivande lärare i historia och ekonomilära enligt de sakkunnigas förslag borde beredas tillfälle att taga del, sattes i organiskt samband med denna undervisning i hygien, först när även den bleve obligatorisk för de lärare, som skulle behandla någon fas av de sociala problemen, först då kunde den akademiska undervisningen giva de blivande lärarna en tillfredsställande utbildning för denna del av deras kall.

Styrelsen för centralförbundet för nykterhetsundervisning anser det icke tillräckligt, att en sådan undervisning i nykterhetsfrågan ur hygienisk synpunkt, som de sakkunniga föreslagit, skulle komma blivande lärare till del, utan fastmer borde dessa framför allt erhålla en obligatorisk kurs i samhällskunskap, och däri borde alkoholfrågan ingå.

Såsom jag i det föregående antytt, kan man åtminstone för närvarande knappast räkna med möjligheten av att vid universiteten och de enskilda högskolorna kunna anordna kurser i alkohollära för alla sådana studerande vid dessa läroanstalter, som i framtiden komma att såsom lärare i olika ämnen meddela undervisning även på nyssberörda område. En dylik anordning, som visserligen torde få anses vara den enda fullt effektiva,

Departement-
schefen.

har ej heller av de sakkunniga blivit ifrågasatt. Lika litet torde det nu vara möjligt att genomföra en sådan omläggning av det för ämneslärare vid de allmänna läroverken med flera läroanstalter obligatoriska provåret, att detsamma komme att omfatta även den för meddelande av undervisning i nykterhetsfrågan önskvärda utbildningen. Man måste för närvarande inskränka sig till vissa åtgärder av mindre ingripande beskaffenhet, vilka emellertid kunna förutsättas komma att verka i det avsedda syftet.

Vid sådant förhållande anser jag mig kunna biträda läroverksöverstyrelsens mening, att någon särskild kurs i alkohollära icke nu bör anordnas för blivande lärare i kristendom och historia. Tvivelsutan kunna dessa, såsom läroverksöverstyrelsen framhåller, antagas äga tillräckliga förutsättningar för att själva förskaffa sig den utbildning, som kan anses erforderlig för att vid undervisningen i respektive ämnen ägna nykterhetsproblemen tillbörligt beaktande.

Vad åter angår de blivande lärarna i biologi, har deras behov av utbildning i förevarande hänseende blivit i någon mån tillgodosett genom den vid universitetet i Uppsala — i enlighet med den vid inrättandet år 1912 av professuren i hygien och bakteriologi professurens innehavare ålagda skyldighet — anordnade kursen i allmän hygien. På sätt föreslagits av de sakkunniga och av medicinska fakulteten vid universitetet i Lund, torde emellertid även vid detta universitet en motsvarande kurs böra komma till stånd, och jämväl vid karolinska institutet synes, i enlighet med förslag av institutets lärarkollegium, böra anordnas en dylik kurs, avsedd för det betydande antal studerande, som i Stockholm utbilda sig till lärare. Kurserna böra emellertid, enligt min mening, vara frivilliga och sålunda icke ingå såsom ett obligatoriskt moment i de blivande lärarnas utbildning.

Enligt de bestämmelser, som äro givna beträffande den i Uppsala anordnade kursen i allmän hygien, har alkoholläran helt naturligt fått ett mycket begränsat utrymme på undervisningsplanen. Det är önskvärt, att denna gren av undervisningen något utvidgas, och torde för sådant ändamål totalantalet undervisningstimmar, för närvarande 30, böra i någon mån ökas. På liknande sätt torde undervisningen i alkohollära böra tillgodoses vid de ifrågasatta nya kurserna i Lund och Stockholm. Genom en dylik utvidgning skulle det bliva möjligt att skänka särskilt de sociala sidorna av nykterhetsspörsmålet en mera ingående behandling och sålunda för kursernas deltagare ställa detta spörsmål i en allsidigare belysning.

Den av de sakkunniga föreslagna kursen i Lund har av dem beräknats komma att betinga en årlig kostnad av omkring 2,000 kronor, och denna beräkning har godtagits av universitetets medicinska fakultet. Om kostnaden för en liknande kurs vid karolinska institutet beräknas till samma belopp, 2,000 kronor, samt den av mig föreslagna utvidgningen av kurserna

antages medföra en kostnadsökning av sammanlagt 1,000 kronor, kommer anslagsbehovet — fränsett den redan förefintliga kursen i Uppsala — att utgöra i runt tal 5,000 kronor för år.

Därest anslag för nu ifrågavarande ändamål av riksdagen beviljas, torde jag framdeles få tillfälle av för Kungl. Maj:t anmäla frågan om närmare bestämmelser rörande kursernas anordnande och vad därmed står i samband.

Jag vill här tillägga, att även vid den akademiska undervisningen i vissa andra ämnen — nationalekonomi, statistik m. fl. — tillfälle osökt erbjuder sig att, oberoende av särskilda föreskrifter i sådan riktning, upptaga olika sidor av nykterhetsspörsmålet till skärskådande.

Beträffande nykterhetsundervisningen vid folkskoleseminarierna anför de sakkunniga, att enligt för dessa läroanstalter gällande bestämmelser berörda undervisning vid dem kunde sägas vara i viss mån tillgodosedd. De sakkunniga erinra därom, att enligt för folkskoleseminarierna gällande undervisningsplan nämnda undervisning skulle ingå i undervisningen i biologi och hälsolära i klass III, varvid såväl de fysiologiska som de sociala och ekonomiska sidorna av ämnet skulle komma till behandling. En viss omläggning av undervisningen ville de sakkunniga emellertid härvid föreslå. I anslutning till den uppfattning om själva alkoholspörsmålets behandling i skolorna, som de sakkunniga hävdad, d. v. s. tyngdpunktens överflyttning på den sociala sidan jämte anknytning av spörsmålets olika sidor till de med dem närbesläktade skilda undervisningsämnena, ville de sakkunniga som sin åsikt framhålla, att vid nykterhetsundervisningen i folkskoleseminarierna borde i samband med ämnet biologi och hälsolära upptagas till behandling endast läran om alkoholens fysiologiska och psykiska verkningar; dessa sistnämnda hade läraren i seminariet även tillfälle att avhandla vid undervisningen i psykologi och pedagogik. De sociala sidorna av spörsmålet borde förläggas till ämnet historia och alldeles särskilt komma till beaktande vid den kurs i svensk kommunal- och statskunskap, som enligt undervisningsplanen skulle givas i klass IV. De nationalekonomiska (och statsfinansiella) synpunkterna borde medtagas vid den kurs i ekonomilära, som enligt undervisningsplanen skulle läsas i samma klass.

Beträffande seminariernas övningsskolor borde, såsom hittills vid vissa seminarier varit fallet, uppmärksamheten riktas på seminaricelevernars pedagogiska utbildning jämväl beträffande hithörande undervisning.

Vidkommande småskoleseminarierna hölle de sakkunniga före, att nykterhetsspörsmålen borde upptagas till behandling med en motsvarande läggning av frågan, som de sakkunniga föreslagit beträffande folkskoleseminarierna, dock med den inskränkning, som betingades av dessa läroanstalters mindre ämneskrets och mindre omfattande kurser.

I fråga om detta förslag framhåller *folkskolöverstyrelsen* i sitt yttrande huvudsakligen följande:

Enligt folkundervisningskommitténs förslag skulle nykterhetsundervisningen sammanhållas, åtminstone till det huvudsakliga, i en och samma lärares hand, i det att »alkoholens och nikotinets verkningar och betydelse för den enskilde och samhället» skulle upptagas såsom ett moment i kursen för hälsoläran, som i sin tur i undervisningsplanen skulle sammanhållas med biologien, om den ock borde kunna anförtros även åt annan lärare än biologiläraren eller åt seminariets läkare. Den ifrågavarande kursen i hälsolära, i vilken alkoholläran innefattades, skulle förläggas till tredje seminarieklassen. Den nya officiella undervisningsplanen för statens folkskoleseminarier (bilaga till nådiga stadgan den 3 juli 1914) hade i detta förslag ej gjort någon väsentlig ändring; kursmomentet i fråga hade fått något ändrad lydelse: »sprit, tobak och andra stimulerande medel, deras betydelse för den enskilde och samhället».

De sakkunnigas förslag innebure uppenbarligen en ganska vittgående förändring av den gällande undervisningsplanen i föreliggande punkt. Det avsåge icke en sammanhållning av ämnet i en och samma lärares hand utan dess uppdelning på ej mindre än fyra olika ämnen och därmed i regel på fyra olika lärare. Huruvida med denna anordning av nykterhetsundervisningen skulle vinnas ett bättre resultat än med nuvarande anordning torde icke utan vidare vara säkert. Snarare låge det i nykterhetsundervisningens eget intresse, att denna undervisning dock huvudsakligen knötes till något visst ämne och lades på någon viss lärares ansvar, för vilken det då ock bleve en förpliktelse att skaffa sig de för en allsidig behandling av frågan erforderliga förutsättningarna. Att denna lärare lämpligen kunde vara läraren i biologi och hälsolära torde svårligen kunna förnekas, och uppenbart vore i varje fall, att hälsoläran erbjöde åtminstone en mycket god utgångspunkt för undervisningen i alkoholläran.

Skulle emellertid den huvudsakliga behandlingen av nykterhetsspörsmålet i seminarierna förläggas till annat ämne än hälsoläran, syntes det överstyrelsen, som skulle ekonomiläran vara det ämne, som därvid närmast borde komma i betraktande.

Huruvida en sådan överflyttning av nykterhetsundervisningen till ekonomiläran skulle kunna ske utan några väsentligare ändringar i det för närvarande för sistnämnda ämne angivna kursinnehållet blott genom upptagande i dess kursplan (närmast i anmärkningarna till densamma) av en föreskrift därom, att en framställning av alkoholspörsmålet från ekonomisk och social synpunkt skulle ingå i kursen, vore med den ringa erfarenhet angående det nya ämnet, som hittills förelåge, svårt att avgöra. Visade det sig framdeles, att åtgärden i fråga på ett eller annat sätt låte sig genomföras, torde den ock böra bringas till stånd, och i samband därmed borde då i kursplanen för hälsoläran i tredje seminarieklassen den förändring vidtagas, att alkoholläran där uttryckligen begränsades till att avse allenast alkoholens fysiologiska och psykiska verkningar.

Det vore överstyrelsens avsikt att hava sin uppmärksamhet riktad på denna fråga och, om vunnen erfarenhet det medgäve, söka få till stånd en ändring i sådan riktning.

Med avseende på nykterhetsundervisningen i folkskoleseminarierna erinrade överstyrelsen slutligen om den frihet, som dessa läroanstalter ägde vid bestämmandet av lärokurser och uppgörandet av arbetsordning, i det att den officiella undervisningsplanen härvid endast skulle tjäna till huvudsaklig ledning. Till följd av denna frihet kunde vid de särskilda seminarierna försök göras med olika anordningar av nykter-

hetsundervisningen, liksom ock möjlighet funnes att anförtro det huvudsakliga av denna undervisning åt de lärare, som därför ägde de bästa förutsättningarna.

Vad småskoleseminarierna anginge, vore arbetet för åstadkommande av förslag till normalplan för undervisningen vid dessa för närvarande under utförande inom överstyrelsen, och det vore överstyrelsens avsikt att framdeles inkomma med underdånig framställning i ämnet. Härvid finge överstyrelsen tillfälle att angiva sin åsikt rörande det närmare ordnandet av nykterhetsundervisningen i de ifrågavarande läroanstalterna.

Under återopande av vad jag i det föregående anfört om önskvärdheten av en viss koncentration i den undervisning, som avser att klarlägga olika sidor av nykterhetsspörsmålet, och övertygad, som jag är, att folkskolöverstyrelsen icke skall underlåta att beakta möjligen framträdande behov av ändringar i folkskoleseminariernas undervisningsplan även på detta område, kan jag, såvitt angår undervisningen i folkskoleseminarierna, inskränka mig till att ansluta mig till folkskolöverstyrelsens yttrande i ämnet; och torde enahanda synpunkter vinna beaktande även vid utfärdande av närmare föreskrifter om ordnande av undervisningen i småskoleseminarierna.

Departement-
schefen.

Såsom de sakkunniga i fråga om nykterhetsundervisningen inom armén och flottan uttalat, borde huvudvikten vid denna undervisning, liksom för övrigt vid den rent militära uppfostran, läggas på den enskilda utbildningen. Då emellertid denna utbildning borde anförtros åt det militära befälet, finge man tillse, att hos detta, d. v. s. hos vederbörande officerare och underofficerare, förefunnes nödiga förutsättningar att kunna meddela en efter förhållandena lämpad undervisning i nykterhetsfrågan. Med hänsyn härtill hade de sakkunniga velat föreslå, att de för officerare och underofficerare härför nödiga betingelser ernåddes genom att kunskaper på ifrågavarande område bibringades dem i samband med deras egen militära utbildning, d. v. s. att vissa sidor av nykterhetsspörsmålen bleve på lämpligt sätt belysta inom vederbörande officers- och underofficersskolor.

Officers- och
underofficers-
skolor.

Enligt de sakkunnigas förmenande borde följaktligen såväl vid krigsskolan å Karlberg som vid sjökrigsskolan av sakkunniga föreläsare, kompetenta på olika områden av alkoholfrågan, en serie föreläsningar, belysande skilda sidor av nykterhetsspörsmålet, hållas på tid, som vederbörande chefer ägde att bestämma. Likaledes ansåge de sakkunniga, att vid de underofficersskolor, som enligt den nya härordningen komme att upprättas, borde hållas lektioner eller föreläsningar, behandlande olika sidor av nykterhetsfrågan till ett efter förhållandena lämpat antal vid varje skola.

De sakkunniga framhålla vidare önskvärdheten av att, för tillgodoseende huvudsakligen av den *frivilliga* nykterhetsverksamheten inom respektiva truppförband, tillfälle måtte beredas officerare och underofficerare, som därtill anmälde sig, att bevista den pedagogiska kursen i alkohollära

med samhällskunskap och hygien (jfr sid. 43 o. f.) eller åtminstone den del av sagda kurs, som avhandlade själva alkoholläran.

Vad de sakkunniga föreslagit rörande föreläsningar i nykterhetsfrågan vid officers- och underofficersskolor betingade givetvis särskilda kostnader. Om vid de båda officersskolorna föredragens antal sattes till exempelvis 10 för vardera, skulle, med en beräkning av 25 kronor för föreläsning, det härför erforderliga anslaget uppgå till 500 kronor. Likaledes ville de sakkunniga föreslå anordnande av exempelvis 10 föreläsningar vid en var av de blivande underofficersskolorna. Enligt vad de sakkunniga inhämtat, skulle dessa skolor kunna beräknas uppgå till högst 10, och skulle alltså för dessa föreläsningar med samma föreläsningssarvode eller 25 kronor erfordras 2,500 kronor. Därtill komme, vad sistnämnda skolor beträffade, i flertalet fall reseersättning, betingad av det förhållandet, att lämpliga föreläsare ej alltid kunde tänkas vara boende på de orter, där dessa skolor komme att förläggas; denna reseersättning torde — med stöd av erfarenhet från den statsunderstödda föreläsningssamheten i riket — i genomsnitt kunna beräknas till 15 kronor per gång, och skulle kostnaderna härför alltså belöpa sig till 1,500 kronor. Sammanlagda beloppet av kostnaderna för föreläsningar vid nu nämnda skolor skulle sålunda uppgå till 4,500 kronor.

De sakkunnigas förslag i nu nämnda avseende har lämnats utan erinran av vissa bland de militära myndigheter, som yttrat sig i ärendet, andra åter hava framställt bestämda invändningar mot detsamma.

Cheferna för tredje och sjätte arméfördelningarna hava mot förslaget genomförande framfört betänkligheter med hänsyn till svårigheten att få tiden att räcka till. Den senare frambåller, att det avsedda ändamålet torde kunna vinnas på det sätt, att nykterhetsspörsmålet behandlades i samband med undervisningen i militär hälsolära samt stats- och samhällslära, varjämte undervisningen i tjänstgöringsreglementet och krigslagarna även gäve anledning att beröra denna fråga särskilt ur disciplinär synpunkt. — *Chefen för krigsskolan* anför, att enligt hans åsikt de av de sakkunniga föreslagna föreläsningarna vid krigsskolan av särskilda, i övrigt utom skolan stående föredragshållare av principiella skäl icke vore att förorda ävensom att förhållandena i övrigt icke tilläte att införa något nytt ämne vid undervisningen. Tiden vid krigsskolan vore redan så hårt tagen i anspråk av de nu förefintliga ämnena och anspraken på kadetternas arbetsförmåga och uthållighet så högt ställda, att en ytterligare ökning av dessa vore utesluten. På grund härav och då skolans militärläkare måste anses fullt kompetenta att inom ramen av det nuvarande ämnet militär hälsolära bibringa kadetterna de teoretiska insikter, som erfordrades för att undervisa i alkoholfrågan ur hygienisk synpunkt, föreslår chefen, att någon ändring icke måtte företagas i skolans undervisning i förevarande hänseende. — *Chefen för generalstaben* anför, att genom anordnande av föreläsningar, såsom de sakkunniga föreslagit, en dyrbar tid för det militära arbetet skulle gå förlorad, utan att man skulle vinna något vidare i avsett syfte. — *Stationsbefälhavaren vid flottans station i Stockholm* förklarar sig icke kunna tillstyrka att till fördel för ett huvudsakligen utommilitärt statsintresse ytterligare splittra befälsutbildningen, såväl den högre inom sjökrigsskolan som den lägre

inom underofficersskolorna, och inkräkta på den redan nu knappa tiden för undervisningen därstädes. — *Chefen för sjökrigsskolan* anför, att undervisningstiden vid skolan redan nu vore otillräcklig och att de föreslagna föreläsningarna, om de skulle införas, måste hållas på kvällarna. — Även *chefen för kustartilleriet* avstyrker förslaget främst med hänsyn till den redan nu förefintliga svårigheten att medhinna föreskrivna undervisningskurser.

Med avseende å de uttalanden, som sålunda framkommit från åtskilliga militära myndigheter, har jag, efter samråd med cheferna för lantförvars- och sjöförvarsdepartementen, kommit till den uppfattningen, att nykterhetsundervisning icke bör, i form av lektioner eller föreläsningar, införas såsom särskilt läroämne vid officers- och underofficersskolorna. Däremot är det givetvis att förorda, att nykterhetsfrågan vinner erforderligt beaktande vid undervisningen i redan förefintliga ämnen, företrädesvis sådana som militär hälsolära, stats- och samhällslära m. fl. Önskvärt är även, att officerare och underofficerare kunna, i den mån deras militära tjänstgöring sådant medgiver, beredas tillfälle att deltaga i sådana särskilda kurser i alkohollära m. m., som komma att framdeles anordnas.

Departementschefen.

Beträffande nykterhetsundervisning i form av kurser och föreläsningar anför de sakkunniga till en början, att den föreläsningskurs, vilken under namn av »kurs i alkohologi och hälsolära» årligen anordnades av centralförbundet för nykterhetsundervisning (se sid. 8 o. f.), ägde en stor betydelse med avseende å lärarnas utbildning i och för ernående av kompetens att undervisa i nykterhetsspörsmålets olika sidor. Enligt de sakkunnigas förmenande hade planläggningen av denna kurs visat sig i det hela ändamålsenlig, och densamma torde i allmänhet kunna sägas hava medfört önskvärt resultat.

Pedagogiska kursen i alkohollära med samhällskunskap och hygien.

Givet vore, att den undervisning, de sakkunniga tänkt sig komma till stånd inom skolorna, ej gjorde all annan nykterhetsundervisning obehövlig. Intill dess det planmässiga arbetet i vissa läroanstalter — de sakkunniga tänkte härvid närmast på folkskoleseminarierna — visat sina verkningar, syntes den nuvarande kursen alltjämt böra fortvara. Uppenbart vore dock, att den vid lärarutbildningen förekommande undervisningen måste återverka på den undervisning, som bedreves utom skolan, och när seminarieundervisningens verkningar bleve skönjbara, torde kunna vara tillfälle att överväga, i vad mån den utanför skolan meddelade undervisningen kunde och borde inskränkas.

Då de sakkunniga emellertid ansett sig böra taga i närmare skärskådande läggningen av ifrågavarande kurs och programmet för densamma, hade de ej kunnat undgå att finna åtskilliga skäl tala för vissa ändringar

av de nuvarande anordningarna. Till en början ville de sakkunniga framhålla, att benämningen å kursen i fråga syntes böra ändras därhän, att den hädanefter kallades »*Pedagogiska kursen i alkohollära med samhällskunskap och hygien*». Genom denna ändrade benämning ansåge nämligen de sakkunniga, att själva avsikten med kursen bättre komme till synes, i det dess betydelse för lärarutbildningen härigenom framhävdes, liksom de sakkunniga medelst tillägget av namnet samhällskunskap velat betona, att tyngdpunkten i behandlingen av alkoholfrågan även här borde läggas på spørsmålets sociala sidor.

De sakkunniga hade vidare tagit i övervägande, i vad mån det skulle låta sig göra att sammanslå de olika linjerna till en, men hade, efter att under hand hava härom inhämtat upplysningar från lärarna i de mera omfattande ämnena, ej ansett sig böra förorda en dylik åtgärd. De sakkunniga hade därefter tagit i skärskådande, huruvida det vore möjligt att vidtaga en förkortning av kurserna i fråga. Därvid hade de ej kunnat undgå att finna den nuvarande anordningen med en undervisningstid av sex timmar per dag vara från flera synpunkter synnerligen olämplig. Genom åhörande av föreläsningar eller beivrande av övningar under sex timmar om dagen komme enligt de sakkunnigas förmenande för vederbörande kursdeltagare allt för mycket kunskapsstoff att hopas, så att den övriga delen av dagen, som till äventyrs kunde stå till buds, ej kunde för deltagarna möjliggöra att genom fullständigande av anteckningar och genom självstudier tillgodogöra sig vad de vid själva föreläsningarna eller övningarna inhämtat. Så mycket större skäl för en inskränkning av timantalet per dag ansåge sig de sakkunniga äga, som de, efter vad från flera håll försports, härmed skulle tillmötesgå en allmänt uttryckt önskan från kursdeltagarnas sida. De sakkunniga hade därför velat förorda, att timantalet nedsattes till fem timmar per dag. Därjämte hade de sakkunniga tagit i övervägande, huruvida en inskränkning av själva timantalet för de olika ämnena skulle vara möjlig, utan att därigenom kursen förlorade i värde, och hade de sakkunniga därvid ansett sig böra föreslå vissa ändringar å de nuvarande kursplanerna.

Ämnesfördelningen för kursens båda linjer hade hittills varit följande:

A m n e n.	Den längre linjen.	Den kortare linjen.
1. kemi	72 timmar	36 timmar
2. anatomi	48 »	36 »
3. fysiologi	48 »	30 »

Ä m n e n.	Den längre linjen	Den kortare linjen.
4. hygien	90 timmar	54 timmar
5. alkohollära	66 »	60 »
a) alkoholens fysiologiska verkningar	18 timmar	18 timmar
b) alkoholens psykologiska och moraliska verkningar	12 »	12 »
c) alkoholens sociala verkningar	18 »	18 »
d) alkoholistvård	2 »	2 »
e) nykterhetsrörelsens historia	5 »	5 »
f) nykterhetsrörelsens etiska innebörd	2 »	2 »
g) nykterhetsundervisning	3 »	3 »
h) nykterhetslagstiftning	6 »	0 »

Undervisningen inom de olika ämnena hade hittills så fördelats mellan föreläsningar och övningar:

Ämnen.	Den längre linjen.	Den kortare linjen.
1. kemi	18 föreläsn., 54 laborationer (resp. demonstrationer)	14 föreläsn., 22 laborationer (resp. demonstrationer)
2. anatomi	31 d:o, 17 d:o d:o	31 d:o, 5 d:o d:o
3. fysiologi	31 d:o, 17 d:o d:o	15 d:o, 15 d:o d:o
4. hygien	33 d:o, 57 d:o d:o	15 d:o, 39 d:o d:o
5. alkohollära	66 d:o, 0 d:o d:o	60 d:o, 0 d:o d:o

Vad då först anginge den kortare linjen, som för närvarande omfattade sex veckor, hade de sakkunniga ansett, att timantalet för ämnet anatomi borde kunna minskas med 6 timmar, och likaledes hade de ansett, att en inskränkning borde kunna ske i antalet åt ämnet hygien anslagna timmar. Det åt sistnämnda ämne anslagna antalet demonstrationstimmar syntes kunna inskränkas till 15, varigenom skulle vinnas ett överskott av 24 timmar, vilka enligt de sakkunnigas förmenande borde ägnas åt själva alkoholläran. Genom att öka antalet timmar åt detta ämne möjliggjordes upptagande å programmet av vissa viktiga delar av alkoholspörmålet, speciellt vissa sociala och nationalekonomiska sidor, vilka hittills ej erhållit tillräcklig belysning. Ämnesfördelningen för den kortare linjen skulle sålunda te sig på följande sätt enligt av de sakkunniga uppgjort förslag till kursplan:

1. Kemi. 36 timmar (14 föreläsningar, 22 laborationer resp. demonstrationer).
2. Anatomi. 30 timmar (25 föreläsningar, 5 demonstrationer).
3. Fysiologi. 30 timmar (15 föreläsningar, 15 demonstrationer).
4. Hygien. 30 timmar (15 föreläsningar, 15 demonstrationer).
5. Alkohollära med samhällskunskap. 84 timmar (föreläsningar).
 - a) Alkoholens fysiologiska verkningar. 9 timmar.
 - b) Alkoholens patologiska verkningar. 9 timmar.
 - c) Alkoholens psykiska och moraliska verkningar. 12 timmar.
 - d) Alkoholen och samhället. 54 timmar.

I. Verknningar:

- 1) Alkoholfrågan ur nationalekonomisk och statsfinansiell synpunkt. 8 timmar.
- 2) Alkohol och fattigdom. 4 timmar.
- 3) Alkohol och brott. 4 timmar.
- 4) Alkoholförbrukningens betydelse för storstadsproblemets lösning (nativiteten och befolkningsproblemet). 10 timmar.

II. Skyddsåtgärder:

- 1) Nykterhetsrörelsen. 7 timmar.
- 2) Nykterhetslagstiftningen. 9 timmar.
- 3) Alkoholistvården. 3 timmar.
- 4) Folkuppfostran till nykterhet. 9 timmar.

Omfattningen av denna linje i dess helhet skulle sålunda minskas med sex timmar. Genom den av de sakkunniga ovan förordade minskningen från sex till fem timmar per dag skulle emellertid denna linje komma att utsträckas med ytterligare en vecka och sålunda omfatta sju veckor. Såsom de sakkunniga i det föregående erinrat, avsåge den kortare linjen folkskollärares utbildning och vore förlagd till sommarmånaderna. Mot en dylik utsträckning av tiden till sju veckor skulle visserligen kursdeltagarnas tjänstgöring kunna tänkas lägga vissa hinder, men ville de sakkunniga härvid uttala önskvärdheten av utfärdande av bestämmelser därom, att den tid, under vilken undervisningen i folkskolorna kunde komma att inställas för vederbörande lärares och lärarinnors deltagande i ifrågavarande kurs, finge inräknas i den fastställda årliga lärotiden.

Vad därefter beträffade den längre linjen, som för närvarande omfattade nio veckor, ansåge de sakkunniga, att timantalet även här borde inskränkas från sex till fem timmar per dag utom för de delar av denna linje, vilka vore förlagda till Uppsala, sistnämnda omständighet betingad

av de särskilda förhållanden, som verkade bestämmande på anordnandet av de dit förlagda föreläsningarna och övningarna. Beträffande ämnet kemi, varåt för närvarande 72 timmar vore anslagna, hade de sakkunniga ansett timtalet kunna inskränkas till 36 eller samma antal som för den kortare linjen. I fråga om ämnena anatomi och fysiologi hade de sakkunniga ej velat föreslå några ändringar i detta avseende. Då emellertid för att möjliggöra en förkortning av dagsprogrammet till fem timmar med bibehållande av denna linje vid nio veckor en ytterligare inskränkning måste göras, hade de sakkunniga ansett denna inskränkning böra drabba ämnet hygien, som enligt de sakkunnigas förmenande erhållit ett opropor-tionerligt stort timantal i förhållande till övriga ämnen. De sakkunniga föresloge härvid en inskränkning i timantalet från 90 till 66. Det överskott i timantal, som genom denna beräkning erhöles, ansåge de sakkunniga böra tillgodoföras alkoholläran, vilket ämne vore gemensamt för båda linjerna och följaktligen borde betinga samma timantal i båda. Enligt dessa beräkningar skulle ett förslag till kursplan för den längre linjen få följande utseende:

1. Kemi. 36 timmar (14 föreläsningar, 22 laborationer resp. demonstrationer).
2. Anatomi. 48 timmar (31 föreläsningar, 17 demonstrationer).
3. Fysiologi. 48 timmar (31 föreläsningar, 17 demonstrationer resp. laborationer).
4. Hygien. 66 timmar (25 föreläsningar, 41 laborationer).
5. Alkohollära med samhällskunskap. 84 timmar (föreläsningar).
(Programmet för sistnämnda punkt, se den kortare linjen, sid. 46).

Genom den förskjutning av timantalet till den egentliga alkoholläran, som de sakkunniga för denna kurs föreslagit, hade de sakkunniga velat bereda ytterligare rum åt spörsmålets sociala och ekonomiska sidor och på så sätt även i fråga om denna art av nykterhetsundervisning låta alkoholfrågans sociala problem träda mer i förgrunden.

Från visst håll hade anmärkning gjorts av innehåll, att de propedeutiska kurserna i kemi, anatomi och fysiologi borde såsom obehövligen utgå; häremot ville de sakkunniga starkt framhålla, att det just vore den propedeutiska undervisningen i nämnda ämnen, som skänkte den naturliga och säkra grundvalen för en rätt uppfattning och ett verkligt tillgodogörande av den därpå följande undervisningen i den egentliga alkoholläran. Därjämte vore de härvid inhämtade kunskaperna med all säkerhet av synnerligt stor betydelse för deltagarnas fortsatta lärarverksamhet vid undervisning i hälsolära.

Vad kostnaderna för ifrågavarande kurs anginge, hade de sakkunniga velat förorda dels en nedsättning av föreläsarnas arvoden från 30 kronor

till 25 kronor per föreläsning, dels ock en sänkning av dagtraktamentet för deltagarna i den längre linjen från 8 kronor till 6 kronor; genom dessa minskningar skulle enligt de sakkunnigas beräkningar en besparing på något över 2,000 kronor komma att uppstå å det till denna kurs anslagna beloppet, 56,000 kronor. Utan att närmare vilja ingå på en detaljberäkning i avseende å kostnaderna, hade de sakkunniga velat uttala, att det belopp å 54,000 kronor, som anordnande av ifrågavarande kurs skulle betinga, borde ställas till centralförbundets för nykterhetsundervisning förfogande, med rätt för centralförbundet att inom den föreslagna ramen företaga sådana mindre ändringar, som kunde anses erforderliga.

Av de uttalanden, som i de avgivna yttrandena förekommit rörande ifrågavarande kurs, torde jag få återgiva följande:

Medicinska fakulteten vid Uppsala universitet ville på det kraftigaste instämman med de sakkunniga däri, att den propedeutiska undervisningen i ämnena kemi, anatomi och fysiologi skänkte den naturliga och säkra grundvalen för en rätt uppfattning och ett verkligt tillgodogörande av den därpå följande undervisningen såväl i den egentliga alkoholläran som ock i hälsolära. Från sådan synpunkt syntes den av de sakkunniga ifrågasatta inskränknigen av den förberedande undervisningen i kemi icke vara att tillråda. Beträffande den föreslagna minskningen av antalet undervisningstimmar i hygien syntes denna väl kunna godtagas i fråga om den kortare kursen, men kunde i den längre kursen befaras komma att väsentligen förringa nyttan av kursen till men för den undervisning i hälsolära, som framdeles komme att meddelas av kursdeltagarna själva.

Socialstyrelsen har redan i sitt den 8 december 1913 avgivna utlåtande i nu förevarande fråga framfört vissa betänkligheter mot den nuvarande anordningen av dessa kurser. Styrelsen funne kostnaderna vara synnerligen stora och ifrågasatte, huruvida icke de resultat, som vunnits genom dessa kurser, skulle kunnat i huvudsak nås med lägre kostnad och något mindre omfattande anordningar. Utgifterna kunde hava nedbragts genom avknappning av kursernas längd, som synnerligast för läroverkslärarna syntes ganska drygt tillmätt. Ett eller annat bland de i kurserna ingående ämnena syntes utan allt för stor skada hava kunnat utelämnas eller åtminstone erhålla mindre rum på kursplanen. Därigenom hade något vidare plats kunnat beredas åt andra synpunkter än de medicinskt-hygieniska, vilka måhända uppmärksammats mer än behöfvligt varit. — I sitt utlåtande över de sakkunnigas förslag vidhåller socialstyrelsen sina förut framförda anmärkningar mot centralförbundets kurser. Såsom förut omnämnts skulle styrelsen helst sett, att all undervisning för blivande lärare i nykterhetsfrågan förlagts till respektiva utbildningsanstalter för lärare, varför styrelsen principiellt icke gullade bibehållandet av dessa kurser. Beträffande de höga kostnaderna anfördes, att utgifterna uppginge i den kortare kursen till över 400 kronor och i den längre till över 1,200 kronor för varje deltagare. Inför så höga kostnader syntes det hava varit anledning att undersöka, huruvida kurserna borde bibehållas i ungefär oförändrat skick. De sakkunniga hade emellertid icke verkställt någon grundlig utredning i denna fråga. Denna bristande utredning framträdde även i de sakkunnigas förslag till ämnesfördelning, och man frågade sig ovillkorligen, huruvida det icke låge inom

möjlighetens gräns att mera väsentligt inskränka på kursernas medicinskt-fysiologiska delar, utan att ett eftersträfvansvärt resultat därigenom behövde äventyras.

Svenska sällskapet för nykterhet och folkuppfostran framhåller, att det borde underkastas en grundlig utredning, huruvida ifrågavarande kurser fortfarande borde fortgå på två särskilda linjer och i nuvarande omfattning eller om icke dessa linjer lämpligen kunde dels i det hela förkortas, dels ock sammanslås till en enda, därvid de propedeutiska kurserna i kemi, anatomi och fysiologi högst väsentligt inskränktes och i stället en propedeutisk kurs i samhällskunskap infördes.

Sveriges studerande ungdoms helnykterhetsförbund anser, att nämnda kurser endast borde få en provisorisk karaktär. Den summa, som fortfarande ansloges till kurserna, skulle, använd för andra syften, kunna bliva till långt större gagn för nykterhetsarbetet.

Styrelsen för centralförbundet för nykterhetsundervisning framhåller, att frågan om den längre kursens indragning borde bliva föremål för ytterligare utredning. För övrigt syntes det väl motiverat av de sakkunniga, att de propedeutiska kurserna i kemi, anatomi och fysiologi fortfarande borde förbereda undervisningen i alkohollära. Möjligen skulle en särskild kurs i samhällskunskap även kunna förordas såsom förberedelse till alkoholläran, men då måste tiden ytterligare utsträckas.

Såsom jag förut framhållit, är jag av den åsikten, att den utbildning, som kan för blivande lärare vara erforderlig för vinnande av kompetens att meddela undervisning i nykterhetsfrågan, helst bör förläggas till lärarutbildningsanstalterna, d. v. s. i främsta rummet universiteten och seminarierna. Till dess fullt verksamma anordningar i denna riktning kunna träffas och verkningarna av desamma hunnit någorlunda göra sig gällande, torde dock de nu ifrågavarande kurserna, genom vilka åtminstone en del av vederbörande lärarpersonal göres skickad att meddela nykterhetsundervisning, böra i mer eller mindre modifierad form bibehållas.

Departement-
schefen.

Vad kursernas allmänna läggning angår, torde det knappast finnas fog för att såsom alldeles oberättigad tillbakavisa den från flera håll framställda anmärkningen, att den propedeutiska undervisningen i kemi, anatomi och fysiologi liksom ock de medicinskt-fysiologiska sidorna av nykterhetsspörsmålet skulle även enligt de sakkunnigas förslag erhålla större utrymme vid dessa kurser, än som i och för sig är fullt lämpligt och väl står tillsammans med de sakkunnigas principuttalande därom, att det är den sociala sidan av nykterhetsproblemet, som i första rummet bör belysas vid nykterhetsundervisningen.

När dylika kurser år 1908 för första gången kommo till stånd, hade frågan om undervisning i hälsolära blivit aktuell särskilt genom en riksdagens skrivelse i ännu den 21 april 1906 (nr 79), och det låg då nära till hands, att vid dessa kurser huvudsaklig uppmärksamhet skulle ägnas åt de medicinskt-fysiologiska spörsmålen och därmed besläktade ämnen. Så har ock i fortsättningen blivit fallet, ehuru under tiden de samhälleliga

synpunkterna även på detta område funnits allt mera förtjänta av beaktande.

Väl är det sant, såsom av medicinska fakulteten i Uppsala framhållits, att den propedeutiska undervisningen i kemi m. fl. ämnen är av stor betydelse för den efterföljande undervisningen i alkohollära och hälso-lära, men det får å andra sidan icke förbises, att även den framställning, som vid dessa kurser lämnas av alkoholspörsmålets sociala sidor, måste, för att bliva av värde, vila på tillräckligt bred grundval.

Jag måste därför finna det angeläget att, utan någon utvidgning av de nuvarande kurserna utöver vad de sakkunnigas förslag innebär, en sådan jämkning i planen för desamma kommer till stånd, att de sociala sidorna av ämnet komma att vid dessa kurser erhålla en fylligare behandling. Något detaljerat förslag härutinnan är jag icke beredd att nu framlägga, men det synes önskvärt, att därest fortsatt anslag för ändamålet kommer att av riksdagen beviljas, berörda fråga göres till föremål för närmare utredning.

Kurserna torde, såsom jag i det föregående antytt, böra stå öppna även för officerare och underofficerare, som därtill anmäla sig och utan hinder för sin militära tjänstgöring kunna deltaga i desamma.

Till frågan om huru ledningen av berörda kurser lämpligen bör utövas återkommer jag i det följande.

I fråga om det av de sakkunniga framställda förslaget, att folkskol-lärares deltagande i dylik kurs skulle få inräknas i den fastställda årliga lärotiden, hava bestämda anmärkningar framställts av vissa myndigheter, däribland folkskolöverstyrelsen, som anfört, att med fasthållande av grundsatsen, att skolans arbetstid så vitt möjligt borde bevaras oavkortad, det skulle kunna tagas under övervägande, huruvida icke i de helt visst relativt få fall, då tiden för den förevarande kursen i större utsträckning kunde komma att sammanfalla med skolans lästid och ett »återläsande» av den förlorade tiden således skulle kunna möta svårighet, det allmänna borde träda emellan på det sätt, att genom allmänna medel sörjdes för avlöning av vederbörande vikarie. Om i framtiden det skulle visa sig nödvändigt att för folkskolans lärare i jämförelsevis stor omfattning anordna fortbildningskurser av olika slag, för vilka ferierna ej kunde komma att giva utrymme eller lämplig tid, syntes annat sätt att utan förfång för skolarbetet möjliggöra lärarnas deltagande i kurserna knappast förefinnas.

Jag kan i denna punkt ansluta mig till folkskolöverstyrelsens mening.

I underdånig skrivelse den 30 september 1916 har styrelsen för centralförbundet för nykterhetsundervisning — för den händelse de sakkunnigas förslag rörande ändrad anordning av nykterhetsundervisningen, däri inbe-

gripet även de ifrågavarande sommarkurserna, icke komme att i tillräckligt god tid bliva föremål för slutlig prövning — anhållit, bland annat, det Kungl. Maj:t täcktes hos riksdagen äska anslag för år 1918 till anordnande under nämnda år av kurser i alkohologi och hälsolära för lärare och lärarinnor vid under folkskolöverstyrelsens eller läroverksöverstyrelsens inseende ställda läroanstalter, nämligen med 23,000 kronor till en kurs, avsedd företrädesvis för ämneslärare och ämneslärarinnor vid folk- och småskoleseminarierna, vid folkhögskolorna och de högre folkskolorna samt vid de under läroverksöverstyrelsens inseende ställda läroanstalterna ävensom för gymnastiklärare vid folkskoleseminarierna och de allmänna läroverken, och med 33,000 kronor till en kurs, avsedd företrädesvis för lärare och lärarinnor vid folkskolan; och har styrelsen tillika hemställt, det Kungl. Maj:t ville utverka riksdagens medgivande därtill, att de under år 1918 eventuellt uppkommande besparingarna å de anslag, som kunde bliva anvisade för anordnande av nämnda kurser, finge efter Kungl. Maj:ts bestämmande användas till anskaffande och revidering av materiell för nykterhetsundervisningen. I sistnämnda hänseende har styrelsen upplyst, att de å 1914 och 1915 årens sommarkurser gjorda och till statskontoret inlevererade besparingarna uppginge till sammanlagt 5,567 kronor 37 öre.

Över ansökningen hava infordrade underdåniga utlåtanden avgivits av folkskolöverstyrelsen den 20 november och av socialstyrelsen den 4 december 1916; och hava nämnda myndigheter därvid hemställt om bifall till den gjorda framställningen.

Såsom förut är nämnt, hava de sakkunniga hemställt, att arvodet till föreläsarna i berörda kurser måtte nedsättas från 30 till 25 kronor per föreläsning samt att dagtraktamentet för deltagarna i den längre kursen måtte sänkas från 8 till 6 kronor. Därigenom skulle, trots den avsedda förlängningen av den kortare kursen, totala anslagsbeloppet kunna minskas från nu utgående 56,000 till 54,000 kronor.

Jag anser, att för år 1918 bör till ifrågavarande ändamål äskas ett belopp av 54,000 kronor. Uppkommande besparingar härå torde, i likhet med vad som medgivits beträffande motsvarande anslag för åren 1914—1917, böra få användas till anskaffande och revision av undervisningsmateriell.

De sakkunniga erinra vidare om de korta kurser, vilka centralförbundet för nykterhetsundervisning utan kostnad för statsverket till ett antal av från 7 till 10 årligen anordnat på olika ställen inom landet. Syftet med dessa kurser, vilka varit avsedda såväl för lärarkåren vid folkskolorna som för allmänheten, hade varit att genom olika föreläsningar giva en kort

Tillfälliga
kurser i nyk-
terhetsfrågan.

översikt över nykterhetsfrågan och genom att väcka intresse för olika sidor av spørsmålet framkalla självstudier. I enlighet med vad de sakkunniga föreslagit i fråga om den pedagogiska kursen i alkohollära med samhällskunskap och hygien, hade de sakkunniga ansett, att även vid dessa smärre, tillfälliga kurser tyngdpunkten borde förskjutas åt de sociala sidorna av alkoholspørsmålet. — De sakkunniga hade tagit närmare kännedom om anordnandet och programmen för dessa kurser och vid sin granskning därav ej funnit anledning till anmärkning. Såsom i det föregående erinrats, bestredes kostnaderna för dessa kurser ej av statsmedel utan genom anslag från landsting, städer, andra kommuner och enskilda. Det årliga belopp, anordnandet av ifrågavarande kurser betingade, uppginge till omkring 10,000 kronor, och omhänderhades även de ekonomiska angelägenheterna helt och hållet av centralförbundet för nykterhetsundervisning. Då enligt de sakkunnigas förmenande dessa kurser på ett tillfredsställande sätt fyllde den uppgift, som med dem vore avsedd, och en tid framåt alltjämt finge anses vara av behovet påkallade, uttalade de sakkunniga endast önskvärdheten av att centralförbundet även framdeles måtte bliva i tillfälle att anordna sådana kurser.

Socialstyrelsen instämmer i de sakkunnigas yttrande och anför, att dessa kurser alltid rönt en mycket livlig anslutning och att desamma anordnades på ett förtjänstfullt sätt, vartill komme, att kostnaderna med hänsyn till deltagarantalet syntes ganska måttliga.

Departement-
schefen.

I likhet med de sakkunniga och socialstyrelsen anser jag, att dessa kurser väl fylla sin uppgift och att de fördenskull böra under nuvarande förhållanden bibehållas. Något statsbidrag till desamma har icke blivit ifrågasatt.

Instruktions-
kurser i kom-
munerna.

Då endast ett relativt fåtal lärare, särskilt av folkskolans lärare, kunde komma i tillfälle att bevista den av centralförbundet för nykterhetsundervisning anordnade pedagogiska kursen i Stockholm och de tillfälliga nykterhetskurserna i landsorten givetvis ej heller kunde påräkna som deltagare alla de lärare, som hade att i folkskolorna undervisa i nykterhetsfrågan, syntes det de sakkunniga vara av synnerligen stor betydelse att genom vissa instruktionskurser ute i bygderna söka nå ett så stort antal lärare som möjligt. Erfarenheten hade också visat, huru framgångsrikt och effektivt det arbete varit, som på enskilt initiativ utförts förmedelst till skoldistriktens utsända föreläsare och instruktörer, vilka i skolor och föreningar inför ej endast lärarkåren i orten utan även den intresserade allmänheten givit anvisningar rörande en planmässig nykterhetsundervisning. Enligt de sakkunnigas förmenande skulle en organiserad och mer omfattande

verksamhet av detta slag vara av stor betydelse för bibringande av ökad kompetens åt lärarkåren för undervisning i ifrågavarande ämnen. Och innan den undervisning, som i folkskoleseminarierna meddelades eller komme att meddelas rörande nykterhetsspörsmålet, hunne visa sina verkningar, syntes en ytterligare upplysningsverksamhet i frågan bland landets folkskollärarkår vara av nöden.

De sakkunniga föresloge därför, att ett visst antal föreläsare eller instruktörer måtte ställas till förfogande för skoldistriktet, vilka skulle äga att efter önskan och behov rekvirera sådana. Dessa instruktörer skulle i respektive distrikt inför lärarkåren ävensom för andra intresserade i orten under 2 å 3 dagar på varje ställe dels med skolbarnen hålla vissa instruktionslektioner i nykterhetsfrågan, dels i föreläsningsform giva anvisningar rörande nykterhetsundervisningens ändamålsenliga bedrivande såväl genom upplysningar rörande nykterhetsspörsmålet som genom demonstrerande av undervisningsmaterieell. Dessutom borde dessa instruktörer kunna av nykterhetsföreningar å orten kallas att, i den mån tiden tilläte, vid av föreningarna anordnade offentliga möten för allmänheten hålla föredrag, belysande olika sidor av nykterhetsfrågan. Instruktörerna, vilka de sakkunniga ansett sig böra föreslå till ett antal av högst sex, fördelade i mån av efterfrågan på olika delar av landet, borde utses av folkskolöverstyrelsen på förslag av centralförbundet för nykterhetsundervisning. Sedan vederbörande skoldistrikt hos centralförbundet gjort framställning om dylika instruktionskurser, skulle förbundet äga att förordna instruktörer samt uppgöra resplaner för dem inom deras respektive områden. Den tid, vilken varje instruktör torde kunna antagas böra ägna åt detta arbete, ansåge de sakkunniga böra anslås till högst 8 månader om året, varvid borde tillses, att denna verksamhet för varje instruktör så mycket som möjligt förlades i sammanhängande tidsföljd.

Att få kompetenta personer, vilka skulle befinnas villiga till dylik verksamhet, syntes de sakkunniga ej vara förenat med nämnvärda svårigheter. Såväl inom den stora folkskollärarkåren som inom andra lärarkårer torde med säkerhet personer finnas, vilka med fullgod kompetens på området förenade intresse för saken och i övrigt lämpade sig för ett dylikt uppdrag. För saken gagneligast vore utan tvivel enligt de sakkunnigas förmenande, därest i tjänst varande lärare kunde vinnas för uppdrag av antydd art. Även andra personer kunde tänkas ifrågakomma. För att emellertid det onekligen ansträngande arbete, som vore förenat med ett dylikt resande från ort till ort, ej skulle verka avskräckande, syntes skäligt arvode böra tillerkännas vederbörande instruktörer, och hade de sakkunniga beräknat detta till 350 kronor för månad. I betraktande av för-

delen att för dylikt uppdrag vinna i tjänst varande lärare ville de sakkunniga uttala önskvärdheten av att lärare, som beviljades tjänstledighet för dylikt uppdrag, måtte få räkna tjänstår och lönetursrätt även under den tid, nämnda instruktionsverksamhet hindrade honom att utöva sin ordinarie befattning.

Vad kostnaderna för den av de sakkunniga föreslagna organisationen beträffade, komme för 6 instruktörer med en verksamhetstid för en var av 8 månader och med ett månatligt arvode av 350 kronor att erfordras ett belopp av 16,800 kronor. Av denna summa ansåge emellertid de sakkunniga, att hälften borde bestridas av statsmedel och den andra hälften av vederbörande kommuner, landsting eller enskilda. Vad därutöver erfordrades för logi, viver, skjuts och dylikt borde tillkomma vederbörande kommuner eller enskilda att bestrida in natura eller genom kontant ersättning.

I avseende å beräkningen av dessa kostnader hava reservationer avgivits av två bland de sakkunniga, Ollas A. Ericsson och August Ljunggren.

Den förre framhåller, att det av nykterhetsordnarnas räkenskaper framgått, att dessa ordnar i liknande verksamhet kunnat erhålla mycket lämpliga dylika instruktörer till och med från seminarielärarkåren mot en ersättning av endast 7 kronor om dagen, vilken ersättning icke i något fall syntes hava behöft överskridas. Om man nu vid förslag om att staten skulle direkt lämna bidrag till denna verksamhet stannade vid en ökad ersättning av 10 kronor om dagen jämte fritt logi, viver, skjuts och dylikt, syntes det, som om detta kunde vara fullt tillräckligt. Månadsarvodet kunde då beräknas efter 300 kronor, och slutsumman således bliva 14,400 kronor, vadan det erforderliga statsanslaget komme att utgöra endast 7,200 kronor.

Den senare reservanten anser, att avlöningen till instruktörerna icke borde begränsas uppåt till 2,800 kronor. Även om man utginge ifrån att *enbart* lärare vid folkskolan komme att användas för ifrågavarande uppdrag, vilket dock icke varit de sakkunnigas mening, torde det i vissa fall erbjuda svårigheter att för detta arvode kunna anställa en lärare, som för sin tjänst i skolan uppbure en avlöning, överstigande ovan angivna belopp, såsom förhållandet vore i vissa städer för lärare i de högre lönegraderna. Följden härav kunde bliva, att en högt kvalificerad lärare i dylika fall icke kunde anställas, och detta vore så mycket mera att beklaga, som huvudändamålet med instruktionskurserna vore att hålla lärarkåren och andra intresserade å nivå med de nyaste rönen och de bästa metoderna i fråga om nykterhetsundervisningen.

På grund härav föreslår Ljunggren, att — i de fall, där sådant påkallades av här angivna skäl — arvodet till instruktörerna skulle kunna utgå intill ett belopp av 400 kronor per månad, vilket skulle för sex instruktörer bliva sammanlagt 19,200 kronor för år räknat. Det erforderliga statsanslaget bleve då 9,600 kronor, vilket belopp borde utgå sasom förslagsanslag.

Mot ett genomförande av detta de sakkunnigas förslag framföra *domkapitlen i Karlstad* och *Luleå* starka betänkligheter, varvid det förra domkapitlet, med instämmande i ett yttrande av en bland stiftets folkskolinspektörer, särskilt fäst sig vid svårigheten att erhålla för uppgiften fullt lämpliga personer. — Även *socialstyrel-*

sen ställer sig synnerligen tveksam beträffande dessa instruktionskurser och anför, att styrelsen icke vore övertygad därom, att några nämnvärda svårigheter icke skulle möta för anskaffande av kompetenta och lämpliga föreläsare. Därjämte syntes det uppenbart, att dessa kurser med endast en föreläsare icke skulle mottagas med det intresse och röna den tillslutning av deltagare och sålunda ej heller verka på samma sätt väckande som de av centralförbundet anordnade kurser, vilka arrangerades under mera högtidliga former. Styrelsen avstyrkte därför de föreslagna kommunala instruktionskurserna. — *Folkskolöverstyrelsen* förklarar sig, om ock ej utan en viss tvekan, förorda de sakkunnigas förslag. Styrelsen förutsatte likväl därvid, att instruktörernas verksamhet, i vad den avsåge folkskolorna, skulle regleras genom av styrelsen i samråd med centralförbundet utfärdad instruktion. Beträffande förslaget om rätt för lärare, som erhöle uppdrag att tjänstgöra såsom instruktörer, att räkna tjänstår och lönetur även under den tid, de fullgjorde sådant uppdrag, så kunde de, om de utsåges av styrelsen, betraktas såsom förordnade att bestrida allmänt uppdrag, varvid den avsedda förmånen kunde anses vara dem tillförsäkrad redan genom gällande bestämmelser. — *Styrelsen för centralförbundet för nykterhetsundervisning* ansluter sig till de sakkunnigas förslag men föreslår, att hela arvudet måtte utgå av statsmedel, enär i annat fall de bygder, där nykterhetsintresset vore ljummast och där verksamheten vore mest av behovet påkallad, ej alls skulle komma att kalla någon instruktör. Instruktörerna borde vidare få sig förelagt att även träda i förbindelse med nykterhetsordnarnas ungdomsorganisationers ledare och, då sådant önskades, lämna sin hjälp på samma villkor, under vilka de stode kommunerna till tjänst.

Innan detta förslag till anordnande av nykterhetsundervisning under en helt ny form genomföres i den av de sakkunniga avsedda omfattningen, torde ett försök av mindre räckvidd böra göras, på det att därigenom erfarenhet må vinnas, huru en dylik verksamhet lämpligast bör anordnas för att motsvara sitt ändamål. Jag anser därför, att medel nu böra anvisas för bidrag till arvoden åt allenast två sådana instruktörer, som här äro i fråga.

Departementschefen.

Därest instruktörerna förordnas av folkskolöverstyrelsen, torde lärare, som erhåller sådant förordnande, enligt gällande bestämmelser vara berättigad att för den tid, uppdraget varar, räkna tjänstår och lönetur.

Beträffande ersättningen till de av mig ifrågasatta två instruktörerna ansluter jag mig till den mening, som omfattats av flertalet bland de sakkunniga. För 8 månaders verksamhet med ett månatligt arvode av 350 kronor skulle sålunda den sammanlagda ersättningen till de två instruktörerna utgöra 5,600 kronor, varav hälften eller 2,800 kronor skulle utgå av statsmedel.

Förutom det förslag till planmässig nykterhetsundervisning bland manskapet vid armén och marinen, för vilket förut redogjorts, hava de sakkunniga framställt förslag därom, att föreläsningar i nykterhetsfrågan måtte hållas för manskapet dels obligatoriskt å övningstid, dels ock fakultativt å fritid.

Föreläsningar vid armén och marinen.

För att, yttra de sakkunniga, utom den undervisning, vilken enligt de sakkunnigas förmenande borde ske i samband med den enskilda utbildningen, vissa synpunkter i nykterhetsfrågan skulle kunna från fackmannamässigt håll erhålla en mera enhetlig och allsidig behandling, syntes för detta ändamål vissa föreläsningar för större, samlade truppförband böra hållas. Den enskilda utbildningen, varav man från undervisningens synpunkt torde hava mest att vänta, borde givetvis komma i främsta rummet, men å andra sidan finge ej underskattas den betydelse, som åhörande av ett eller annat föredrag kunde äga. Föredragen erbjöde dessutom en viss förströelse och kunde säkerligen, där de hölles av skickliga föreläsare, väcka ett verkligt intresse hos manskapet samt därigenom giva nyttiga impulser.

I betraktande därav, att den militära utbildningstiden näppeligen borde ytterligare belastas, torde emellertid antalet dylika föredrag böra inskränkas till två vid varje truppförband, hållna å övningstid under varje rekryt-skola. Därjämte ansåge de sakkunniga, att den frivilliga nykterhetsverksamhet, som kunde förefinnas bland manskapet, borde röna uppmuntran, och ville fördenskull uttala, att det borde stå vederbörande chefer fritt att utom de nyss föreslagna två föredragen föranstalta om anordnande å fritid av ytterligare föreläsningar för manskapet. Valet av föreläsare kunde bestämmas av vederbörande chef, och kunde, därest så önskades, sådana anskaffas av centralförbundet för nykterhetsundervisning.

Beträffande utgifterna härför komme, med en medelkostnad av 40 kronor för varje föreläsning (däri inbegripet reseersättning) och tillgodo-seende av varje truppförband jämte flottans båda stationer, att erfordras ett belopp av 4,800 kronor eller i runt tal 5,000 kronor för den å övningstid föreslagna föreläsningsverksamheten. För den frivilliga verksamheten hade de sakkunniga beräknat i runt tal likaledes 5,000 kronor, vadan sålunda totalkostnaderna för den föreläsningsverksamhet, de sakkunniga ansåge böra äga rum bland manskapet vid armén och flottan, skulle uppgå till 10,000 kronor.

Chefen för fjärde arméfördelningen uttalar sig för att endast frivilligt åhörda föredrag i nykterhetsfrågan borde ifrågakomma, och dessa blott under förutsättning att såsom föreläsare verkligt sakkunniga personer anlitas. — *Chefen för sjätte arméfördelningen* förklarar sig anse, att det skulle vara av gagn, om dylika föredrag kunde komma till stånd. — *Chefen för generalstaben* framhåller, att för de ifrågasatta föredragen erforderliga fackkunskaper torde finnas hos vid truppförbanden anställda läkare. Genom deras verksamhet, möjligen fullständigad med ett föredrag av någon fackman på det ekonomiska eller sociala området, torde ändamålet med de av de sakkunniga föreslagna föredragen kunna på lämpligaste sätt uppnås. — *Stationsbefälhavaren vid flottans station i Stockholm* ifrågasätter, att de föreslagna föredragen i någon mån skulle kunna ökas till antalet, särskilt om den av de sakkunniga föreslagna nykterhetsundervisning

gen i samband med rekrytutbildningen icke skulle anses lämplig att anordna. — *Cheferna för kustartilleriet* ifrågasätter, huruvida icke föredragen borde hållas av vederbörande militärläkare. Dessa hade säkerligen till följd av sin utbildning och på grund av vunnen erfarenhet under utövningen av sitt yrke fått en mycket god inblick i alkoholisbrukets fördärliga verkningar, och syntes de därför väl ägnade att taga befattning med denna del av upplysningsarbetet i nykterhetsfrågan.

Efter överläggning med cheferna för lantförsvars- och sjöförsvarsdepartementen har jag funnit mig böra biträda den meningen, att de av de sakkunniga föreslagna föredragen skulle vara en lämplig form att bringa manskapet vid armén och marinen ytterligare kunskap i alkoholisfrågan. Någon väsentlig erinran torde ej heller kunna göras mot en anordning, varigenom vid varje truppförband två dylika föreläsningar under varje rekrytskola göras obligatoriska och hållas å övningstid. Därutöver torde, på sätt av de sakkunniga föreslagits, möjlighet böra beredas manskapet att å fritid åhöra föreläsningar i nykterhetsfrågan.

Departementschefen.

Mot förslaget om militärläkares användande såsom föredragshållare kan anmärkas, att man tydligen icke kan taga för givet, att militärläkare i varje fall skall vara sakkunnig på detta område, åtminstone vad angår den sociala sidan av ämnet. Genom att, såsom de sakkunniga föreslå, överlämna åt vederbörande befälhavare att träffa val av föreläsare skulle ju dock alltid den möjligheten hållas öppen, att militärläkare, som vore lämpliga, bleve använda för detta uppdrag.

För ändamålet torde, i enlighet med de sakkunnigas förslag, böra avses ett anslagsbelopp av 10,000 kronor för år.

De sakkunniga erinra vidare, hurusom riksdagen under en följd av år beviljat medel till den studieverksamhet, som utövades av vissa större nykterhetsorganisationer såsom Godtemplarorden, Sveriges Blåbandsförening, Templarorden, Nationalgodtemplarorden, Verdandiorden och Vita bandet. Denna föreningarnas studieverksamhet hade visserligen avsett spridande på olika sätt av kunskap i en mängd allmänbildande ämnen men hade enligt sakens natur också varit direkt inriktad på nykterhetsintressets främjande. Det vore till stor del det av de olika ungdomsorganisationer, som sorterade under de stora nykterhetsordnarna, bedrivna nykterhetsarbetet, som under senare år kommit i beaktande vid användandet av de till ifrågavarande föreningars studieverksamhet beviljade medel.

Studie- och ungdomsverksamheten.

De sakkunniga behärtade till fullo det syfte, i enlighet varmed anslagen då utginge, nämligen respektive föreningars studieverksamhet, och ansåge, att dessa anslag fortfarande vore av behovet påkallade med hänsyn såväl till den allmänbildande som till den direkt i nykterhetsintresset

arbetande, förtjänstfulla verksamhet, som av dessa föreningar utövades. Enligt de sakkunnigas förmenande borde dock i själva namnet tydligt angivas det dubbla ändamål, till vilket anslaget utginge, och syntes därför en ändring i vederbörande anslagsrubriker »till studie- och ungdomsverksamhet» bättre motsvara de faktiska förhållandena. Och ville de sakkunniga i samband därmed uttala önskvärdheten, att hälften av det till respektive förening utgående anslag måtte användas till den verksamhet, som bedreves av vederbörande ungdomsorganisationer. På grund av den granskning av sagda föreningars räkenskaper för de senare åren, som de sakkunniga vidtagit, hade de sakkunniga ansett sig böra framhålla önskvärdheten av att i de redovisningar för statsmedlens användning, som av föreningarna skulle ingivas till kammarrätten, hädanefter en bestämd skillnad gjordes, så att därav framginge, vilka medel använts till den ena eller andra grenen av dessa föreningars verksamhet.

I fråga om anslag till nykterhetsorganisationerna för det av dem bedrivna upplysningsarbetet ansluter sig *domkapitlet i Karlstad* till vissa erinringar, som framförts i ett yttrande av en bland stiftets folkskolinspektörer; särskilt påpekas, att den studieverksamhet, som dessa organisationer bedriver, ofta endast till en liten del har nykterhetsfrågan till föremål och för övrigt sysslar med alla möjliga ämnen; domkapitlet vore även tveksamt beträffande kompetensen hos de i organisationerna verkssamma studieledarna.

Socialstyrelsen anför rörande denna del av nykterhetsundervisningen: Man torde sannolikt komma sanningen närmast, därest man sade, att ifrågavarande gren av nykterhetsorganisationernas verksamhet, liksom verksamheten i dess helhet, framför allt avsåge agitation för nykterhetssaken. Redan av denna orsak torde det knappast vara fullt riktigt att angiva statsbidragen såsom utgående för studieverksamhet. Styrelsen hyste därjämte starka tvivel, huruvida det över huvud kunde vara möjligt att i den omfattning, nykterhetsorganisationernas ifrågavarande verksamhet krävde, erhålla så kompetenta lärare och ledare för undervisningen, att det kunde vara lämpligt att genom statsbidrag auktorisera denna undervisning såsom ett led i den av staten understödda nykterhetsupplysningen. Av dessa skäl ansåge sig styrelsen icke kunna tillstyrka statsbidrag speciellt för nykterhetsorganisationernas studieverksamhet. Däremot kunde ju ifrågasättas, huruvida icke bidrag av statsmedel skulle kunna utgå till organisationernas verksamhet i allmänhet. För sådant fall syntes det emellertid böra tagas under omprövning, huruvida icke dessa statsbidrag, vilka nu fastställdes alldeles godtyckligt, borde utmätas efter vissa grunder, exempelvis efter medlemsantalet.

I underdånig skrivelse den 30 september 1916 har Sveriges nykterhetssällskaps representantförsamling genom sitt arbetsutskott hemställt, det Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att på de villkor, Kungl. Maj:t prövade lämpliga, för upplysnings- och undervisningsverksamheten inom nedannämnda sällskap till nykterhetens främjande anvisa för år 1918:

	Kronor.
till Sveriges storloge av I. O. G. T.	8,000: —
» Sveriges blåbandsförening	4,000: —

	Kronor.
till Sveriges nationaltempel av Templarorden	3,000: —
» Nationalgodtemplarorden	2,000: —
» Vita bandet	2,000: —
» Verdandiorden	2,000: —

Över ansökningen har socialstyrelsen den 4 december 1916 avgivit infordrat underdånigt yttrande och därvid tillstyrkt densamma.

Beträffande de önskemål, som av de sakkunniga uttalats rörande anslagen till nykterhetsorganisationerna, kan jag hänvisa till den förut (sid. 4 o. f.) lämnade redogörelsen, av vilken framgår, att dessa anslag från och med år 1916 rubricerats såsom anslag till främjande av respektive organisationers studie- och ungdomsverksamhet. Även det av de sakkunniga gjorda uttalandet rörande anslagens redovisning har genom det förut anförda nådiga beslutet den 30 juni 1916 (sid. 7) vunnit beaktande.

Departementschefen.

Den nu föreliggande framställningen från nykterhetssällskapens representantförsamling innebär, att enahanda anslag, som för år 1917 utgå till främjande av nykterhetssällskapens »studie- och ungdomsverksamhet», skulle för år 1918 anvisas till främjande av sällskapens »upplysnings- och undervisningsverksamhet». Denna framställning torde böra vinna bifall, dock med iakttagande därav att någon ändrad rubricering av anslagen nu icke torde böra ifrågakomma.

De sakkunniga erinra vidare, att centralförbundet för nykterhetsundervisning till främjande av sin verksamhet under en följd av år åtnjutit av riksdagen på extra stat beviljade medel till ett belopp av 10,000 kronor årligen. Denna summa hade till förbundet utanordnats under villkor — fränsett viss redovisningsskyldighet — dels att förbundet från nykterhets-korporationer, kommuner eller enskilda erhållit tillskott, som tillsammans uppginge till minst lika mycket som statsanslaget, dels ock att alla politiska och religiösa strider eller förhandlingar vid förbundets föreläsningar eller undervisningsarbete förbjödes (se sid. 7). Då genom vissa förslag, som de sakkunniga framlagt, ytterligare arbete skulle påläggas förbundet, hade de sakkunniga velat understryka behovet av denna centrala organisation, som fortfarande borde leda och övervaka det omfattande upplysningsarbetet i nykterhetsfrågan. De sakkunniga ville sålunda framhålla förbundets verksamhet såsom förtjänt av fortsatt statsunderstöd, då det samma spelade en betydande roll genom att tillhandagå föreningar och myndigheter med upplysningar samt med förmedling av olika undervisningsanordningar.

Centrala organisationer.

Gent emot de sakkunnigas förslag, att centralförbundet fortfarande borde leda och övervaka det omfattande upplysningsarbetet i nykterhetsfrågan, vilket uttalande i något förändrad form återkommer i annat sammanhang i de sakkunnigas utlåtande, framhåller *läroverksöverstyrelsen* olämpligheten av att någon del av undervisningen vid statens egna eller statsunderstödda läroanstalter ställdes under annan ledning eller kontroll än deras lagligen överordnade myndigheter. — *Socialstyrelsen* ställer sig tveksam beträffande innebörden av de sakkunnigas uttalande i denna punkt och framhåller, att centralförbundet bör liksom hittills hava till uppgift att funktionera såsom enskild initiativtagare och ledare av den frivilliga verksamheten å området i fråga. — *Svenska sällskapet för nykterhet och folkuppfostran* framhåller, att övervakandet över ifrågavarande upplysnings- och undervisningsarbete borde ske genom offentlig myndighet enligt av Kungl. Maj:t fastställda grunder.

Styrelsen för centralförbundet för nykterhetsundervisning har nu i sin ovanberörda underdåniga skrivelse den 30 september 1916 anhållit, att till riksdagen måtte avlåtas framställning om ett anslag å samma belopp som hittills, 10,000 kronor, till främjande av centralförbundets verksamhet under år 1918. Denna ansökning har tillstyrkts av folkskolöverstyrelsen och socialstyrelsen.

Departement-
schefen.

Jag är givetvis beredd att förorda, att hos riksdagen måtte även för år 1918 till främjande av centralförbundets verksamhet begäras anslag till enahanda belopp, 10,000 kronor, som under åtskilliga år utgått till detta ändamål.

De uttalanden, som framkommit angående centralförbundets allmänna uppgift med avseende å nykterhetsundervisningen, giva mig emellertid anledning att till skärskådande upptaga frågan om huru ledningen av denna undervisning lämpligen bör för framtiden ordnas.

De tungt vägande anmärkningar, som av riksdagen i dess skrivelse den 24 maj 1912, av de sakkunniga i deras utlåtande och av åtskilliga myndigheter i avgivna yttranden framstälts mot nykterhetsundervisningens nuvarande anordning, kunna så att säga koncentreras i det ofta återkommande uttalandet, att denna undervisning lider av brist på planmässighet och effektivitet. För att den önskvärda planmässigheten i ett så omfattande och på så många händer fördelat arbete som nykterhetsundervisningen skall kunna vinnas, vill det synas oundgängligt, att detta arbete är så vitt möjligt ställt under enhetlig ledning. Så har emellertid hittills långt ifrån varit fallet. Den nykterhetsundervisning, som meddelats i statens egna eller statsunderstödda läroanstalter, har givetvis stått under in- seende av de myndigheter, som haft att övervaka verksamheten vid dessa läroanstalter över huvud; vad åter angår den frivilliga verksamheten på hithörande område, har densamma i huvudsak letts av centralförbundet för nykterhetsundervisning, och jag kan tillägga, att denna ledning för-

tjänar allt erkännande. Men det synes mig alldeles påtagligt, att det för sakens befrämjande vore i hög grad gagneligt, om en större samverkan än som hittills förefunnits, här kunde komma till stånd.

Det hör, såsom i ärendet framhållits, icke ifrågakomma, att de statliga myndigheter, åt vilka ledningen av undervisningen vid olika slag av läroanstalter är anförtrodd, lida något intrång i denna sin befogenhet, men å andra sidan är det ganska naturligt, att det skulle lända till betydande fördel, om dessa myndigheter hade tillfälle att i någon form tillgodogöra sig de erfarenheter, som inhämtats vid den enskilda verksamheten på detta område. Vidare får det väl anses givet, att denna enskilda verksamhet skulle hava gagn av att kunna räkna på det stöd, som statens ifrågavarande myndigheter kunna vara i tillfälle att lämna. En dylik samverkan synes mig kunna åvägabringas på det sätt, att åtskilliga uppgifter med avseende å nykterhetsundervisningen — anordnande av kurser för lärare, anordnande av instruktionskurser i kommunerna, anskaffande av undervisningsmaterieell, utgivande av handböcker m. m., om vilket jag kommer att längre fram yttra mig — lades i händerna på en särskild nämnd, bestående exempelvis av en lärare vid någotdera av universiteten eller vid karolinska institutet, en ledamot av läroverksöverstyrelsen, en ledamot av folkskolöverstyrelsen samt två representanter för centralförbundet, varjämte i nämnden torde böra ytterligare ingå en ledamot av socialstyrelsen samt, vid behandlingen av frågor rörande nykterhetsundervisningen vid armén och marinen, en officer eller militärläkare. Ledamöterna i en dylik nämnd torde icke böra åtnjuta någon särskild gottgörelse utöver rese- och traktamentsersättning enligt tredje klassen i gällande resereglemente för de resor, de företaga för fullgörande av ifrågavarande uppdrag. Berörda ersättning synes kunna utgå från åttonde huvudtitelns förslagsanslag till rese- och traktamentspenningar, vadan i nu förevarande sammanhang något anslag för berörda ändamål icke behöver tagas i beräkning.

Beträffande den statsunderstödda populärvetenskapliga föreläsningssamheten erinra de sakkunniga, hurusom här rätt ofta nykterhetsfrågan komme till belysning, i det att ortsbidrag till föreläsningars anordnande understundom beviljades, under villkor att föredrag hölles rörande en eller annan sida av denna fråga. I samband härmed ville de sakkunniga uttala önskvärdheten av att de tre statsunderstödda centralbyråerna i Stockholm, Göteborg och Lund framdeles såsom hittills för föreläsningssamheten och andra institutioner tillhandahölle kompetenta föreläsare i nykterhetsfrågan.

Populärvetenskapliga föreläsningar.

Departement-
schefen.

Mot de sakkunnigas uttalande i denna punkt har jag icke någon erinran att göra. Det önskemål, som av de sakkunniga framhållits, torde emellertid vinna beaktande utan någon särskild åtgärd från statens sida.

Läroböcker.

De sakkunniga framhålla önskvärdheten av att i läroböcker uti sådana ämnen, vid vilkas behandling vissa sidor av nykterhetsförslaget enligt de sakkunnigas förslag borde belysas, motsvarande synpunkter också bleve tillbörligt framhållna. Så borde exempelvis i läroböckerna i historia och samhällskunskap de sociala problemen och nykterhetssträvandenas historiska bakgrund och utveckling erhålla en fylligare framställning än nu vore fallet; likaledes torde läroböckerna i kristendom samt kyrko- och religionshistoria kunna beröra vissa etiska sidor av frågan. Naturligt vore, att de olika synpunkterna borde anpassas efter de olika åldersstadier, för vilka läroböckerna vore avsedda. I och med uppdelandet av nykterhetsförslagens olika sidor på läroböcker i olika ämnen vore givet, att den framställning av förslaget, som nu förefunnes i vissa läroböcker i hälsolära och behandlade detsamma från olika synpunkter, efter hand borde begränsas att endast beröra de med hälsoläran sammanhängande problemen.

Departement-
schefen.

Vad de sakkunniga sålunda framhållit förtjänar utan tvivel beaktande; och torde jag framdeles få anledning att yttra mig om de åtgärder, som kunna vara lämpliga för att de av de sakkunniga framförda synpunkterna må uppmärksammas vid användningen av läroböcker i hithörande ämnen.

»Flygblad».

En åtgärd, som enligt de sakkunnigas förmenande skulle äga en viss betydelse, då det gällde att fästa lärjungarnas uppmärksamhet på hithörande förslag, vore att vid en viss tidpunkt under deras skolgång giva dem en kort sammanfattning av nykterhetsförslagens olika sidor. De sakkunniga ville därför föreslå, att en sådan sammanfattning, uppställd i olika punkter, måtte utarbetas och att dylika s. k. flygblad måtte överlämnas till lärjungarna, då de lämnade skolan. De årliga kostnaderna härför hade de sakkunniga beräknat till omkring 1 öre för varje flygblad till varje barn, som lämnade skolan, och skulle totalbeloppet komma att i runt tal uppgå till sammanlagt 1,200 kronor.

Svenska sällskapet för nykterhet och folkuppföstran ifrågasätter, huruvida icke utarbetandet av dylika flygblad för varje år borde anförtros åt olika författare och hava formen av ett slags hälsning till den avgående skolungdomen. — *Styrelsen för centralförbundet för nykterhetsundervisning* förordar, att flygbladen gäves en tilltalande form för att vinna tillbörlig uppmärksamhet; i sådant fall borde kostnaden beräknas till 2 öre för varje flygblad eller sammanlagt 2,400 kronor årligen.

Den av de sakkunniga ifrågasatta åtgärden synes vara ett lämpligt sätt att i vida kretsar sprida upplysning i nykterhetsspörsmålet. Utdelning av dylika flygblad torde emellertid böra företrädesvis ske till barn, som avgå från folkskolan eller dess överbyggnader. Därest den av mig i det föregående ifrågasatta nämnden kommer till stånd, torde det böra ankomma på densamma att ombesörja utarbetandet av flygbladen.

Departementschefen.

Med avseende å de numera högt uppdrivna kostnaderna för papper och tryckning torde kostnaden, på sätt av centralförbundet föreslagits, böra beräknas till 2,400 kronor för år.

De sakkunniga ville vidare framhålla behovet av ny och delvis även omarbetad materiell för nykterhetsundervisningen. Detta behov hade flerstädes visat sig kännbart, och krav på förbättringar i detta avseende hade upprepade gånger framställts. Det vore enligt de sakkunnigas förmenande synnerligen önskvärt, att medel ställdes till förfogande dels för utgivande av ny materiell, dels för revision av redan förefintlig. Framför allt borde därvid sådan materiell anskaffas, som förmedelst grafiska och statistiska framställningar på ett lättfattligt sätt påvisade alkoholens sociala verkningar. Enligt vad de sakkunniga inhämtat, föreläge hos centralförbundet för nykterhetsundervisning dylik materiell utarbetad, vars successiva utgivande vore i hög grad önskligt. Centralförbundet hade också de senare åren gjort framställningar om anslag till utgivande härav. De sakkunniga hade tagit i övervägande huru stort belopp, som skulle för ändamålet erfordras, och ville föreslå ett årsanslag å 1,000 kronor. Att härvid ett årsanslag för en tid framåt vore att föredraga framför ett större anslag för en gång, syntes de sakkunniga uppenbart, då man genom ett successivt utgivande av dylik materiell torde kunna tillgodogöra sig den kritik, som tilläventyrs kunde komma, och även bättre torde kunna anpassa materiellen efter de metoder, en ändrad undervisning i nykterhetsfrågan möjligen komme att medföra. Ifrågavarande årsanslag borde ställas till centralförbundets förfogande, och borde det åligga förbundet att, i den mån sig göra läte, tillhandahålla föreningar och skolor undervisningsmateriell till tillverkningskostnaderna. De sakkunniga ville därjämte framhålla, att, innan anslagen utbetalades, av centralförbundet borde styrkas, att materiellen blivit av därtill kompetenta personer granskad och godkänd. Slutligen ville de sakkunniga påpeka önskvärdheten av att varje slag av dylik materiell borde åtföljas av några korta anvisningar rörande dess begagnande vid undervisningen.

Undervisningsmateriell.

Karolinska institutets lärarkollegium framställer ganska allvarliga anmärkningar mot en del av den nu använda åskådningsmateriellen, vilken förklaras olämplig för

sitt ändamål, samt varnar för kritiklös användning därav, särskilt vid undervisningen i skolorna. — *Läroverksöverstyrelsen* framhåller betydelsen av att materiellen för nykterhetsundervisningen, i motsats till vad som ofta varit fallet med förut tillhandahållen sådan materiell, för framtiden grundade sig på säkra och klara fakta, i anledning varav uppdraget att utarbeta sådan materiell borde anförtros åt någon eller några av statens egna institutioner eller av dem utsedda förtroendemän. — *Socialstyrelsen* ifrågasätter nödvändigheten av att centralförbundet, som redan förut åtnjöt ett betydande ekonomiskt understöd från statens sida, skulle tilldelas ett särskilt statsbidrag för den speciella gren av dess verksamhet, som avsåge utarbetande av undervisningsmateriell. Den bästa och enda fullt tillfredsställande utvägen vore, att staten helt toge denna angelägenhet i egen hand och kostnadsfritt till skolorna utdelade erforderlig undervisningsmateriell. — *Styrelsen för centralförbundet för nykterhetsundervisning* meddelar, att ett tjugotal planscher av den materiell, förbundet låtit utarbeta, vore av den beskaffenhet, att de snarast möjligt borde komma nykterhetsundervisningen till godo genom att utgivnas i stor upplaga. För sådant ändamål vore givetvis det föreslagna anslaget å 1,000 kronor årligen alldeles för litet.

Departementschefen.

Därest den av mig förordade särskilda nämnden kommer till stånd, bör densamma givetvis erhålla uppdrag att ombesörja utarbetandet av den för nykterhetsundervisning erforderliga materiellen.

Såsom förut är nämnt, har riksdagen medgivit, att de besparingar, som under åren 1914—1917 uppkomme å de till anordnande av kurser i alkohologi och hälsolära anvisade medlen, finge användas till anskaffande av materiell för nykterhetsundervisning, och jag har i det föregående uttalat mig för att även de besparingar, som under år 1918 kunde uppkomma å motsvarande anslagsmedel, måtte få tagas i anspråk för nyssberörda ändamål. För åren 1914—1915 utgöra enligt nu föreliggande uppgift de ifrågavarande besparingarna tillhopa 5,567 kronor 37 öre. Dessa och senare besparingar hava ännu icke disponerats för sitt ändamål.

Det är otvivelaktigt, att ett rätt betydande belopp erfordras för att åstadkomma en första, fullt tillfredsställande uppsättning av nykterhetsmateriell. En del av nu förefintlig materiell torde emellertid efter vederbörlig revision vara fullt användbar för ändamålet. Jag anser mig böra förorda, att för år 1918 äskas ett belopp av 3,000 kronor att, utöver omfördälda besparingar, tagas i anspråk för utgivande av dylik materiell. Till vilket belopp medel härför kunna i fortsättningen böra äskas, får bliva beroende på framdeles föreliggande utredning.

Småskrifter
för manskapet
vid armén
och marinen.

Såsom en lämplig åtgärd för att hos manskapet vid armén och marinen inpräglade den nykterhetsundervisning, som muntligen borde meddelas, ville de sakkunniga föreslå, att en kortfattad framställning av rusdrycker-na och deras verkningar utarbetades och vid lämplig tidpunkt under utbildningens gång tilldelades en var av manskapet. En dylik kortfattad re-

dogörelse torde böra i huvudsak innehålla de synpunkter i frågan, som förut lämnats, samt dessutom särskilt beakta sådana synpunkter, som sammanhörde med militära frågor, såsom exempelvis alkoholens förhållande till idrott, till skjutskicklighet, till marschduglighet, till uthållighet i allmänhet ävensom dess betydelse i disciplinärt avseende. Det hela torde kunna innefattas i ett häfte på 3 à 4 sidor. Kostnaderna för dessa småskrifter torde, beräknade till omkring 2 öre per exemplar, komma att årligen uppgå till en summa av i runt tal 1,000 kronor.

Detta förslag, som förordats av åtskilliga bland de hörda militära myndigheterna, anser jag böra komma till utförande. Utarbetandet av dylika småskrifter bör anförtros åt den förut omförmälda nämnden. Mot kostnadsberäkningen har jag intet att erinra.

Departementschefen.

De sakkunniga hava ansett det olämpligt, att en särskild lärobok i nykterhetsfrågan utarbetades. Däremot ville de sakkunniga föreslå utarbetande av en särskild handbok (*uppslagsbok*), avsedd att vara till ledning vid undervisningen såväl för lärare i allmänhet som även för officerare och underofficerare. En dylik handbok borde lämna uppgifter och erforderliga upplysningar på de områden, där nykterhetsfrågan trädde i beröring med olika ämnen. Kostnaderna för utarbetande av en sådan hade de sakkunniga beräknat till ett belopp av 1,800 kronor att utgå som författarhonorar m. m., varemot den, i motsats till ovan föreslagna »flygblad» och småskrifter, ej vore avsedd att gratis utdelas.

Handbok i nykterhetsfrågan.

Ifrågavarande förslag har vunnit understöd av åtskilliga myndigheter, som yttrat sig i ämnet, och synes mig vara värt allt beaktande. Dess genomförande torde rent av få anses vara ett nödvändigt villkor för att de lärare, som ej kommit i tillfälle att på annat sätt inhämta kännedom om nykterhetsfrågan, skola kunna skaffa sig nödiga förutsättningar för att meddela undervisning i detta ämne. Uppdraget att ombesörja handbokens utgivande torde böra lämnas åt den av mig ifrågasatta nämnden.

Departementschefen.

För ändamålet torde böra, på sätt de sakkunniga föreslagit, beräknas en kostnad för en gång av 1,800 kronor.

Slutligen ville de sakkunniga framhålla, att genom den under senare åren förmedelst statsmedel allt rikligare understödda biblioteksverksamheten tillfälle borde kunna beredas att i folk- och skolbiblioteken införa sådan litteratur, som för allmänheten och särskilt för skolungdomen kunde bidra till ökande av kunskaper på ifrågavarande område.

Folk- och skolbibliotek.

Departement-
schefen.

Jag är ense med de sakkunniga, att detta önskemål bör förverkligas, i den mån det låter sig göra, utan att andra lika berättigade intressen därigenom bliva lidande.

Tidskriften
Mimer.

Med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i ämnet har riksdagen till understöd för fortsatt utgivande av *tidskriften Mimer* på extra stat för vartdera av åren 1907 och 1908 beviljat ett anslag av 1,500 kronor ävensom medgivit, att av den andel i brännvinsförsäljningsmedlen, som, på grund av bestämmelserna i 21 och 25 §§ i nådiga förordningen angående försäljning av brännvin den 9 juni 1905 i dess ursprungliga avfattning, avsattes till främjande av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens följder, finge för tidskriftens fortsatta utgivande under åren 1909—1914 utgå, för år 1909 1,500 kronor samt för vart och ett av åren 1910—1914 2,000 kronor. Av det under sjätte huvudtiteln på extra stat för år 1915 anvisade anslaget å 252,746 kronor till främjande av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens följder har likaledes ett belopp av 2,000 kronor avsetts till understöd åt berörda tidskrift, varjämte av de under åttonde huvudtiteln på extra stat för åren 1916 och 1917 anvisade anslagen å respektive 90,500 kronor och 93,100 kronor till upplysnings- och undervisningsverksamhet för nykterhetens främjande ett belopp av 2,000 kronor för år beviljats för samma ändamål. Den 30 juni 1916 ställdes, såsom förut (sid. 7) är omförmält, sistnämnda belopp, 2,000 kronor, till utgivarens, lektorn J. Bergman, förfogande efter ingången av år 1917 för tidskriftens fortsatta utgivande under sistnämnda år.

I skrivelse den 29 september 1916 har nu Bergman hemställt om beredande jämväl för år 1918 av enahanda belopp som det senast beviljade, eller 2,000 kronor, för tidskriftens fortsatta utgivande, och har Bergman därvid upplyst, att tidskriften under år 1918 komme att utgivas efter samma plan och under samma medverkan som hittills.

Socialstyrelsen har i infortrat underdånigt yttrande den 4 december 1916 tillstyrkt bifall till ansökningen, och torde framställning i ärendet böra avlätas till riksdagen.

Tidskriften
Tirfing.

Vidare har riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i ärendet medgivit, att för vart och ett av åren 1911—1914 finge till understöd för utgivande under nämnda år av *Tirfing, tidskrift för nykterhetsundervisning och hälsolära*, av brännvinsförsäljningsmedlen utgå ett belopp av 1,500 kronor. Samma belopp har anvisats för år 1915 från det förut omförmälda, å extra stat under sjätte huvudtiteln anvisade anslaget å 252,746 kronor till främjande av nykterhet och motarbetande av dryckenskapens

följder och för åren 1916 och 1917 från de under åttonde huvudtiteln på extra stat beviljade anslagen å respektive 90,500 kronor och 93,100 kronor till upplysnings- och undervisningsverksamhet för nykterhetens främjande.

Den 30 juni 1916 anbefalldes Kungl. Maj:t statskontoret att av sistnämnda anslag, 93,100 kronor, till centralförbundet för nykterhetsundervisning efter ingången av år 1917 på rekvisition utbetala det av riksdagen till understöd för fortsatt utgivande under år 1917 av tidskriften *Tirfing* beviljade belopp å 1,500 kronor (se sid. 7).

Nu har styrelsen för centralförbundet för nykterhetsundervisning i ovan omförmälda skrivelse den 30 september 1916 hemställt om utverkande hos riksdagen av anslag till oförändrat belopp för fortsatt utgivande av nämnda tidskrift under år 1918.

Folkskolöverstyrelsen och socialstyrelsen hava i infordrade, den 20 november respektive den 4 december 1916 dagtecknade underdåniga utlåtanden tillstyrkt bifall till den gjorda ansökningen. Även jag finner mig böra understödja densamma.

Jag torde ytterligare böra omförmåla, att svenska sällskapet för nykterhet och folkuppfostran i sitt yttrande över de sakkunnigas förslag påpekat vikten av att tillräckliga medel anvisades för vetenskapliga specialundersökningar i alkoholfrågan ävensom att nykterhetsundervisningen bleve vederbörligen uppmärksammas vid den allmänna skolinspektionen. Enligt min åsikt äro dessa erinringar väl värda att uppmärksammas, och är jag, i vad på mig ankommer, beredd att bidra till förverkligandet av de uttalade önskemålen.

Departement-
schefen.

Därest de för folk- och småskolor, allmänna läroverk m. fl. läroanstalter gällande undervisningsplaner komma att ändras i den riktning, som framgår av det föregående, torde, på sätt de sakkunniga erinrat, förutnämnda nådiga cirkulär den 4 november 1892, i vad det avser nykterhetsundervisning, böra upphävas.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen att

dels till upplysnings- och undervisningsverksamhet för nykterhetens främjande anvisa under åttonde huvudtiteln på extra stat för år 1918 ett förslagsanslag, högst 106,300 kronor att under de villkor, som av Kungl.

Maj:t prövas lämpliga, utgå till nedan angivna ändamål med högst följande belopp:

till anordnande vid universiteten och karolinska mediko-kirurgiska institutet av kurser i allmän hygien, avsedda för blivande lärares behov	kronor	5,000: —
till anordnande av pedagogiska kurser i alkohollära med samhällskunskap och hygien för lärare och lärarinnor vid under folkskolöverstyrelsens eller läroverksöverstyrelsens in-seende ställda läroanstalter samt för officerare och underofficerare, nämligen dels en kurs, avsedd företrädesvis för ämneslärare och ämneslärarinnor vid folk- och småskoleseminarierna, vid folkhögskolorna och de högre folkskolorna samt vid de under läroverksöverstyrelsens in-seende ställda läroanstalterna ävensom för gymnastiklärare vid folkskoleseminarierna och de allmänna läroverken, dels en kurs, avsedd företrädesvis för folkskollärare.....	»	54,000: —
till anordnande av instruktionskurser i kommunerna.....	»	2,800: —
till anordnande av föreläsningar för manskapet vid armén och marinen	»	10,000: —
till främjande av Sveriges storloges av I. O. G. T. studie- och ungdomsverksamhet	»	8,000: —
till främjande av Sveriges blåbandsförenings studie- och ungdomsverksamhet	»	4,000: —
till främjande av Sveriges nationaltempels av Templarorden studie- och ungdomsverksamhet	»	3,000: —

till främjande av Nationalgodtemplarordens studie- och ungdomsverksamhet	kronor	2,000: —
till främjande av nykterhetsföreningen Vita bandets studie- och ungdomsverksamhet	»	2,000: —
till främjande av nykterhetsorden Verdandis studie- och ungdomsverksamhet	»	2,000: —
till främjande av centralförbundets för nykterhetsundervisning verksamhet	»	10,000: —
till understöd för fortsatt utgivande av tidskriften Mimer	»	2,000: —
till understöd för fortsatt utgivande av tidskriften Tirfing	»	1,500: —

dels till utarbetande och utgivande av publikationer samt anskaffande och revision av undervisningsmaterieell i nykterhetsfrågan anvisa under åttonde huvudtiteln på extra stat för år 1918 ett reservationsanslag av 8,200 kronor, därav

till utarbetande och utgivande av s. k. flygblad för utdelning bland skolbarn	»	2,400: —
till anskaffande och revision av materieell för nykterhetsundervisningen	»	3,000: —
till utarbetande och utgivande av småskrifter för utdelning bland manskapet vid armén och marinen	»	1,000: —
till utarbetande av en handbok i nykterhetsfrågan	»	1,800: —

dels ock medgiva, att uppkommande besparingar å anslaget till anordnande av pedagogiska kurser i alkohollära med samhällskunskap och hygien må enligt Kungl. Maj:ts bestämmande användas till anskaffande och revision av materieell för nykterhetsundervisningen.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen i nåder lämna bifall; och skulle proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Em. G:son Bergman.
